

Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας & Μουσειολογίας

**«ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΕΩΣ ΤΟ 2020»**

ΝΤΟΤΣΙΑ ΗΛΙΑΝΑ Α.Μ. Β2013054

Επιβλέπων καθηγητής: Παππάς Θεόδωρος

ΚΕΡΚΥΡΑ 2021

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ξεκινώντας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους εκείνους που συνέβαλαν στη δημιουργία, ολοκλήρωση και τελειοποίηση της πτυχιακής μου εργασίας. Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κο. Παππά Θεόδωρο για τις συμβουλές και τις κατευθύνσεις του ώστε να βρεθούν περαιτέρω πηγές άντλησης πληροφοριών, τις απαραίτητες διορθώσεις του όσον αφορά τα στοιχεία και το κείμενο της εργασίας και γενικά την όλη υποστήριξή του σε όλο το πλαίσιο ολοκλήρωσης της εργασίας μου. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω και όλους τους καθηγητές και συμφοιτητές μου που με υποστήριζαν και με βοήθησαν όλα αυτά τα χρόνια της φοίτησής μου.

Με εκτίμηση

Ηλιάνα Ντότσια

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΗ

Στην οικογένεια μου, για την υπομονή και την πίστη που υπέδειξαν όλα αυτά τα έτη των σπουδών μου, και για την στήριξή τους καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας και ολοκλήρωσης αυτής της εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΕΩΣ ΤΟ 2010	6
1.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	6
1.2. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	8
1.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.....	10
1.4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ	11
1.5. ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	13
1.6. ΓΕΩΡΓΙΑ	15
1.7. ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2011 ΕΩΣ ΤΟ 2020	18
2.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	18
2.2. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	19
2.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.....	22
2.4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ	23
2.5. ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	27
2.6. ΓΕΩΡΓΙΑ	29
2.7. ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΕΩΣ ΤΟ 2010.....	33
3.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	33
3.2. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	35
3.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.....	36
3.4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ	38
3.5. ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	39
3.6. ΓΕΩΡΓΙΑ	42
3.7. ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2011 ΕΩΣ ΤΟ 2020.....	49
4.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	49
4.2. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	50
4.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.....	51
4.4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ	53
4.5. ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	56
4.6. ΓΕΩΡΓΙΑ	59
4.7. ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ	59
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	64

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Αρχαία Ελλάδα φαίνεται να ενδιαφέρει όχι μόνο το ελληνικό αλλά και το παγκόσμιο κοινό. Την τελευταία εικοσαετία (2000 – 2020) έχουν συγγραφεί εκατοντάδες διατριβές και μονογραφίες που αναφέρονται στην Αρχαία Ελλάδα σε όλους τους τομείς, από την ιατρική, τη γεωργία μέχρι και την πολιτική και το θέατρο. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι, μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, να καταγράψει και να αναλύσει όλες αυτές τις βιβλιογραφικές αναφορές της τελευταίας εικοσαετίας για την Αρχαία Ελλάδα, καθώς και να συγκρίνει τους τομείς με μεγαλύτερο ενδιαφέρον και περισσότερες αναφορές.

Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού, η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια από τα οποία στα 2 πρώτα αναλύονται οι μονογραφίες από το 2000 έως το 2010 και από το 2011 έως το 2020, αντιστοίχως.

Επίσης το 3ο και 4ο κεφάλαιο αναλύει τις διατριβές από το 2000 έως το 2010 και από το 2011 έως το 2020, αντιστοίχως. Κλείνοντας στη παρούσα εργασία αναγράφονται τα συμπεράσματα και η βιβλιογραφία.

Θεωρήθηκε σκόπιμο να γίνει ο παραπάνω διαχωρισμός κεφαλαίων για την διευκόλυνση του αναγνώστη (μέσω της κατηγοριοποίησης και τη χρονολογικής αναζήτησης) αλλά και για την διεξαγωγή συμπερασμάτων και συγκρίσεων.

ABSTRACT

Ancient Greece seems to be of interest not only to the Greek but also to the world public. In the last twenty years (2000 - 2020) hundreds of dissertations and monographs have been written that refer to Ancient Greece in all fields, from medicine, agriculture to politics and theater. The purpose of this paper is, through the literature review, to record and analyze all these bibliographic reports of the last twenty years for Ancient Greece, as well as to compare the areas of greater interest and more reports.

To achieve the above purpose, the work is divided into four chapters of which in the first 2 are analyzed the monographs from 2000 to 2010 and from 2011 to 2020, respectively.

Also, the 3rd and 4th chapters analyze the dissertations from 2000 to 2010 and from 2011 to 2020, respectively. Closing this paper, the conclusions and the literature are listed.

It was considered appropriate to make the above division of chapters for the convenience of the reader (through categorization and chronological search) but also for conducting conclusions and comparisons.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ελληνικός κόσμος την περίοδο της αρχαιότητας, δεν έχει σταματήσει ποτέ να προσελκύει το ενδιαφέρον των ερευνητών, αποτελώντας αντικείμενο μελέτης όλων των επιστημονικών τομέων. Ως εκ τούτου, υπάρχει πλήθος διατριβών και μονογραφιών σε σχέση με την Αρχαία Ελλάδα.

Η πλειοψηφία των μελετών επικεντρώνεται σε τομείς όπως της εκπαίδευσης, της κοινωνίας και του τρόπου διαβίωσης των αρχαίων Ελλήνων. Φυσικά, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τομέας των επιστημών, της πολιτικής, της φιλοσοφίας, της λογοτεχνίας και άλλες μορφές τέχνης, όπως η ζωγραφική, η μουσική και το θέατρο. Ζητήματα σχετικά με τη γεωργία στην αρχαία Ελλάδα, τη θρησκεία και τα μνημεία εξακολουθούν να μελετώνται με αμείωτο ενδιαφέρον, καθώς ευρήματα ανασκαφών έρχονται διαρκώς στο φως.

Συγκεντρώνοντας τις μελέτες (μονογραφίες και διατριβές) της τελευταίας εικοσαετίας, επιχειρείται η διερεύνηση των ζητημάτων που απασχόλησαν τους ειδικούς αναφορικά με την ελληνική αρχαιότητα, προκειμένου να εμπλουτιστεί η υπάρχουσα γνώση γύρω από το ζήτημα αυτό και να φωτιστούν επιμέρους πτυχές του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΕΩΣ ΤΟ 2010

1.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζονται οι μονογραφίες από το 2000 έως το 2010, που αναφέρονται στο εκπαιδευτικό σύστημα και γενικότερα, στην κοινωνία της αρχαίας Ελλάδας.

Αρχικά, στα πλαίσια μιας συγκριτικής μελέτης (Μαλιγιάννη, 2006), επισημαίνονται τα κύρια χαρακτηριστικά του αρχαιοελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και ο τρόπος αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών 6-18 ετών. Κατόπιν, τα στοιχεία αυτά συγκρίνονται με τα αντίστοιχα σύγχρονα δεδομένα της Ελλάδας. Εξετάζοντας λοιπόν, τα βασικά στοιχεία της παρεχόμενης παιδείας στην αρχαία Ελλάδα, σε όλα τα επίπεδα (γνωστικό, ανθρωπιστικό, πολιτιστικό, αθλητικό), συνάγεται το συμπέρασμα πως η τότε παιδεία ήταν σαφώς προσανατολισμένη στην αγωγή των πολιτών. Ο κύριος στόχος της ήταν να διαμορφώσει πολίτες βάσει των αρχών και αξιών του τότε πολιτικού συστήματος. Παρόλο που η εκπαίδευση δεν ήταν δια νόμου υποχρεωτική, ήταν ωστόσο αναγκαία διότι αυτή εξασφάλιζε την ιδιότητα του πολίτη. Στο σημείο αυτό, επισημαίνεται πως παρά την έντονη γυναικεία παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα (δημόσιες γιορτές, θέατρα), η εκπαίδευση απευθυνόταν στον άρρενα πληθυσμό. Καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της εκπαίδευσης, έπαιξε το δημοκρατικό πολίτευμα της εποχής. Έτσι, δεν αποσκοπούσε στην επαγγελματική κατάρτιση αλλά στην ολοκληρωμένη διάπλαση και καλλιέργεια των νέων, τόσο πνευματικά όσο και ηθικά και σωματικά, ώστε να γίνουν χρήσιμοι πολίτες.

Το πόσο σημαντικό ήταν τότε να καλλιεργηθεί στους νέους το «δημόσιο πνεύμα» και το κοινωνικό συμφέρον, φαίνεται και από το μέλημα της πολιτείας να είναι η εκπαίδευση όσο γίνεται πιο προσιτή οικονομικά. Τα βασικά μαθήματα που διδάσκονταν ήταν τα έπη του Ομήρου, ρητορική, αριθμητική, μουσική, γυμναστική και συνήθως γίνονταν σε εξωτερικούς χώρους. Συμπληρωματικά με τον αθλητισμό, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνονταν και στο παιχνίδι, ως μια δραστηριότητα προετοιμασίας του παιδιού στην κοινωνία. Χάρη στην πολύπλευρη αυτή παιδεία, το πνευματικό επίπεδο του πληθυσμού ήταν ιδιαίτερα υψηλό, ευνοώντας την ανάδειξη επιφανών

ανδρών που σφράγισαν την ανθρωπότητα. Όσον αφορά τον ελεύθερο χρόνο στην αρχαία Αθήνα, αυτός αφιερωνόταν σε πνευματικές απολαύσεις.

Μια άλλη μονογραφία, επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στον ρόλο του παιχνιδιού κατά την αρχαιότητα και στον τρόπο που αυτό αποτυπωνόταν στην αρχαία ελληνική τέχνη (Βασιλοπούλου, 2003). Ειδικότερα, αναφέρεται πως δινόταν μεγάλη βαρύτητα στο παιχνίδι, το οποίο το θεωρούσαν σημαντικό τόσο για να διασκεδάσουν όσο και για να καλλιεργηθεί ο χαρακτήρας των μικρών παιδιών, να ασκηθεί το σώμα τους, να αναπτυχθεί η κοινωνικοπολιτική τους συνείδηση και να προετοιμαστούν για τη μελλοντική ζωή. Οι πρώτες σχετικές μελέτες παρουσιάστηκαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με βασικότερες πηγές τα έργα του Αριστοτέλη, του Πλάτωνα και του Αριστοφάνη. Συμπληρωματικά των γραπτών αυτών πηγών, λειτουργεί και η αρχαιοελληνική τέχνη. Ειδικότερα, η αγγειογραφία και η γλυπτική της εποχής έχει δώσει πολλές εικονογραφικές πηγές σε σχέση με το παιχνίδι αλλά και με την οικογενειακή ζωή, τις συνήθειες και την καθημερινή ζωή των παιδιών. Οι παραστάσεις παιδιών που παίζουν, που συμμετέχουν σε γιορτές (π.χ. Ανθεστήρια) και σε δραστηριότητες της καθημερινότητας, αποτελούν στοιχεία του πολιτισμού και της ιστορίας της αρχαίας Ελλάδας, δίνοντας επιπλέον μια εικόνα της τότε ζωής. Το σύνολο των γραπτών και των εικονογραφικών πηγών, φανερώνει τη σημασία του παιχνιδιού στην παιδική ηλικία, το οποίο ήταν συνυφασμένο με τη χαρά της ζωής, την ελευθερία δράσης, την ανάπτυξη της ψυχής, του πνεύματος και του σώματος.

Με τον αθλητισμό στην αρχαιότητα, ασχολείται μια άλλη μονογραφία (Νοταράς, 2004). Συγκεκριμένα, εστιάζει σε ένα από τα αγωνίσματα του αρχαίου πεντάθλου, τον δίσκο. Παρουσιάζεται η εξέλιξη του δίσκου από τις πρώτες αρχές του ως παιχνίδι, ως όπλο ή όργανο κυνηγιού, ακόμα και ως αντικείμενο λατρευτικής καταγωγής μέχρι την καθιέρωσή του στο πένταθλο. Αναφέρονται οι κανόνες της δισκοβολίας και άλλες παράμετροι του αθλήματος, τα προσόντα που απαιτούνταν να έχει ο δισκοβόλος, ο κίνδυνος ατυχήματος, η απήχηση που είχε στο κοινό και η κριτική που δέχθηκε. Οι περιγραφές των αρχαίων συγγραφέων, συμπληρώνονται από παραστάσεις που έχουν βρεθεί σε αρχαία αγγεία.

1.2. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Η ιατρική ήταν ένας επιστημονικός κλάδος που γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση κατά τους αρχαίους χρόνους. Ειδικότερα, η ανάπτυξη της ιατρικής στη Σπάρτη αποτέλεσε αντικείμενο μιας μονογραφίας το 2007 (Τσουλογιάννης, 2007). Συγκεκριμένα, φαίνεται πως η φροντίδα της υγείας κατείχε κυρίαρχο ρόλο, ενώ ο βαθμός ανάπτυξης της ιατρικής γενικότερα στη Λακωνία επιβεβαιώνεται από τη λατρεία του Ασκληπιού και άλλων ιατρικών θεοτήτων, καθώς και από τα ασκληπιεία της περιοχής, τα οποία ήταν περισσότερα από ότι στις άλλες περιοχές του αρχαίου κόσμου και παρουσιάζονται στη μονογραφία. Επιπλέον, τα στοιχεία αυτά υποδεικνύουν πως σε αυτούς τους χώρους συνήθιζε να διδάσκεται η ιατρική. Η ύπαρξη ιατρικών θεοτήτων, όπως οι Διόσκουροι, δείχνει πως υπήρχε στη Σπάρτη γενική ιατρική σκέψη αλλά και επί συγκεκριμένων τομέων, όπως την οφθαλμιατρική και την γηριατρική. Αναφέρονται οι ιατρικές θεότητες της Σπάρτης και οι χρήσεις των φαρμακευτικών σκευασμάτων της περιοχής. Σύμφωνα με γραπτές πηγές (Ξενοφώντας), φαίνεται πως ασκούσαν και η εμπειρική και η επιστημονική στρατιωτική ιατρική.

Η τραυματολογία στην αρχαία Ελλάδα, απασχόλησε μια άλλη μονογραφία, (Αλεξανδρόπουλος, 2006), στην οποία εξετάζεται η ιατρική πριν και κατά τα χρόνια του Ιπποκράτη, όπως και τα φάρμακα και οι θεραπευτικές τεχνικές που χρησιμοποιούνταν. Ειδικότερα, αναφέρεται στη νοσοκομειακή ιατρική και στη θεραπευτική των τραυμάτων. Πέραν των ιατρικών συγγραμμάτων, τα σωζόμενα κείμενα της αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας προσφέρουν πλούσιο υλικό για τη μελέτη της τότε εφαρμοζόμενης τραυματολογίας. Από τα έπη του Ομήρου, οι ιατρικοί όροι και οι όροι ανατομίας, παραμένουν μέχρι σήμερα αναλλοίωτοι. Επίσης, αναφέρονται χαρακτηριστικές περιπτώσεις τραυματισμών και η θεραπεία τους.

Το ζήτημα της αποκατάστασης των ασθενών στην αρχαιότητα, απασχόλησε την Πορφυριάδου, το 2008 (Πορφυριάδου, 2008). Σε αυτή τη μελέτη, γίνεται αναφορά στα φυσικά μέσα που χρησιμοποιούνταν για την αποκατάσταση των ασθενών και στην εξελικτική τους πορεία, καθώς και στην ανάπτυξη της θεραπευτικής στην αρχαία Ελλάδα. Εξετάζεται η ιστορική εξέλιξη ορισμένων τεχνικών για την ανακούφιση του πόνου, όπως η τρίψη και η μάλαξη, που καθιερώθηκαν κατόπιν ως βασικοί φυσικοθεραπευτικοί τρόποι για την αποκατάσταση της υγείας. Επιπλέον, μελετάται η θεραπευτική άσκηση και οι θεραπευτικές εφαρμογές του νερού και ο ρόλος της

υδροθεραπείας, τόσο στην ασθένεια όσο και στην υγεία. Γίνεται αναφορά των φαρμακευτικών σκευασμάτων και των βοτάνων με ιαματικές ιδιότητες που χρησιμοποιούνταν στην αρχαιότητα, όπως και άλλων μεθόδων που ανακούφιζαν τον πόνο και χειρουργικών επεμβάσεων που γινόντουσαν για να βελτιωθεί η υγεία και η ποιότητα ζωής των ασθενών.

Οι έννοιες της αναισθησίας, του πόνου και του ύπνου, αποτέλεσαν αντικείμενο εξέτασης από τον Αστυρακάκη (Αστυρακάκη, 2010). Στην συγκεκριμένη μονογραφία εξετάζονται οι παραπάνω έννοιες μέσα από μαρτυρίες αρχαίων συγγραφέων. Αναλυτικότερα, ερμηνεύεται φιλοσοφικά η έννοια της αναισθησίας μέσα από τα συγγράμματα του Ιπποκράτη, αλλά και του Πλάτωνα και Αριστοτέλη, καθώς και άλλων συγγραφέων της αρχαιότητας. Εξετάζονται οι πρώτες αναφορές στον θεό Ύπνο από τη μυθολογία (Θεογονία, Ιλιάδα), μέχρι τον Ιπποκράτη και τα κατοπινά αρχαία κείμενα, όπως και οι απεικονίσεις του στην τέχνη της αρχαιότητας. Το πλούσιο λεξιλόγιο για τον ύπνο, καθιστά σαφές ότι οι ιατροί της αρχαιότητας είχαν καλή γνώση των υπνωτικών ιδιοτήτων ορισμένων ουσιών. Έτσι, εντοπίζονται αναφορές σε υπνωτικά φυτά και υπναγωγές ουσίες, καθώς και σε άλλες ουσίες με αναλγητικές ιδιότητες.

Ακόμη, μελετάται ο τρόπος που χρησιμοποιούνταν ο πόνος ως διαγνωστικό και προγνωστικό μέσο. Αφήνοντας πίσω τα θεοκρατικά κριτήρια, οι ιατροί της εποχής του Ιπποκράτη προχώρησαν στην εκλογίκευση πολλών εννοιών της ιατρικής. Σε αυτούς οφείλεται η περιγραφή του πόνου και ο καθορισμός των χαρακτηριστικών του, όπως και η ανάπτυξη ενός πλούσιου λεξιλογίου, το οποίο σε ένα μεγάλο βαθμό χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα.

Μελετώντας την Ιπποκρατική Συλλογή μέσα από την συγκεκριμένη μονογραφία, φαίνεται η ρεαλιστική προσέγγιση και η οργάνωση των παραπάνω όρων για πρώτη φορά σε ένα πλαίσιο αμιγώς ιατρικό, οδηγώντας σε σημαντικές παρατηρήσεις.

1.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Η πολιτική και η φιλοσοφία, είναι δύο από τους κύριους τομείς που άκμασαν ιδιαίτερα στην αρχαία Ελλάδα οδηγώντας την ανθρώπινη κοινωνία σε πρωτόγνωρα επίπεδα. Η αρχαία σοφιστική, έχει αποτελέσει πολλάκις το αντικείμενο του ενδιαφέροντος πολλών μελετών, διατριβών και μονογραφιών, όπως αυτή που παρουσιάζεται εδώ (Φαρμάκης, 2009). Συγκεκριμένα, στη μονογραφία αυτή, καθώς ασχολείται με τις σοφιστικές θεωρίες και τη φιλοσοφική αντιμετώπιση ζητημάτων σχετικά με την κοινωνικοπολιτική λειτουργία, γίνεται παρουσίαση των κυρίαρχων φιλοσοφικών συλλήψεων των σοφιστών, με τις οποίες προσεγγίζεται εναλλακτικά το πραγματικό υπό το πρίσμα της κοινωνικοπολιτικής λειτουργίας. Η σοφιστική διδασκαλία εν γένει, προέκυψε μετά τη χειραφέτηση και την αποδέσμευση του φιλοσοφικού στοχασμού από τις προκαταλήψεις της εποχής, ενώ το επίκαιρο των αναζητήσεων και αμφισβητήσεών της την καθιστά διαχρονική στον παγκόσμιο στοχασμό.

Ειδικότερα, η ανάδειξη κεντρικών πτυχών της κοινωνικοπολιτικής προβληματικής των σοφιστών περιλαμβάνει την διερεύνηση του ιδεολογικού σχήματος «νόμος-φύσις», εκθέτοντας τις θεωρίες των υποστηρικτών του θετού νόμου, την ατομικιστική και ανθρωπιστική αντίληψη και τη ρεαλιστική θεώρηση του θέματος. Ένα ακόμα ζήτημα που απασχόλησε ιδιαίτερα τη σοφιστική σκέψη, είναι η έννοια του κοινωνικού συμβολαίου, μελετώντας την περίπτωση του Πρωταγόρα, παρουσιάζεται η φιλοσοφική θεμελίωση της δημοκρατίας στην αρχαία σοφιστική. Επίσης, αναλύεται η στάση που τηρούσαν οι σοφιστές απέναντι στο ζήτημα των κοινωνικών και φυλετικών διακρίσεων, στο θεσμό της δουλείας, στο δίκαιο του ισχυρότερο και παράλληλα, αναλύεται οι θεωρητικές συλλήψεις τους για την πολιτική κοινωνία, τους κοινωνικούς θεσμούς και το κράτος.

Όσον αφορά τη φιλοσοφία, έχει μελετηθεί ενδελεχώς από πολλές σκοπιές. Μια τέτοια περίπτωση είναι και η μονογραφία που ακολουθεί, η οποία ασχολείται με την εσωτερική λογική της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας (Μπαλάσκας, 2000). Σε αυτή, αναπτύσσονται οι αρχές των προσωκρατικών φιλοσόφων (το «είναι» του Παρμενίδη, το «γίγνεσθαι» του Ηράκλειτου, το «δι' εαυτό είναι» των Ατομικών και το «γενικό-μέτρο» του Αναξαγόρα). Εξετάζεται επίσης, η έννοια της υποκειμενικότητας στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία, μέσα από τη μελέτη της μορφής της «ιδιαιτέρης

υποκειμενικότητας» στο πλαίσιο της σοφιστικής κίνησης, της αρχής του αγαθού στη φιλοσοφία του Σωκράτη, της ιδέας της «προσδιοριστικότητας» στην πλατωνική φιλοσοφία και του «αυτοσυνείδητου νου» στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις ιστορικές και φιλοσοφικές αρχές της καθαρής και πραγματικής αυτοσυνείδησης στις φιλοσοφίες της ελληνιστικής εποχής. Εξετάζεται δηλαδή, η μορφική ταυτότητα και οι λογικές μορφές άρνησης του Δογματισμού και του Σκεπτικισμού. Στο πλαίσιο αυτό, της «προσδιορισμένης προσδιοριστικότητας» του στωικού και επικούρειου Δογματισμού, μελετώνται η «γενικότητα του νοείν» στο στωϊκό κριτήριο της καταληκτικής φαντασίας, ο πανθεισμός των Στωϊκών, η «αφηρημένη ανεξαρτησία» της στωϊκής φιλοσοφίας, το «άμεσα ατομικό» της αίσθησης, το οποίο αποτελεί κριτήριο της φιλοσοφίας του Επικούρου. Ακόμη, παρουσιάζεται ο Επίκουρος ως εφευρέτης της εμπειρικής φυσικής επιστήμης και η «ατομικότητα της αυτοσυνείδησης» στην επικούρεια ηθική.

Επιπρόσθετα, στη συγκεκριμένη μελέτη παρουσιάζεται η ιστορική και φιλοσοφική αρχή της καθαρής αυτοσυνείδησης, μελετώντας τη σκέψη της διαφοράς στους Νεοακαδημαϊκούς και την αρνητική διαλεκτική των Σκεπτικών. Τέλος, παρουσιάζεται η αρχή της πραγματικής αυτοσυνείδησης στην αλεξανδρινή φιλοσοφία, μέσα από την πλωτίνεια θεωρία των υποστάσεων και τη συνέχιση και διαφοροποίηση της θεωρησιακής θεολογίας, ενώ αναλύεται και ο «συγκεκριμένος νους» στη φιλοσοφία του Πρόκλου, μέσω της Αποφατικής θεολογίας και του «Παρμενίδη» του Πλάτωνα και προσδιορίζοντας συγκεκριμένα την ιδέα (τριαδικότητα και ολότητα).

1.4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Το μεγάλο ενδιαφέρον των μελετητών για τη λογοτεχνία της αρχαίας Ελλάδας, είναι γνωστό. Για τον λόγο αυτό, υπάρχει ένα πλήθος σχετικών μελετών που διερευνούν ποικίλους τομείς της αρχαιοελληνικής λογοτεχνίας. Μια τέτοια μονογραφία παρουσιάζεται ακολούθως, η οποία εξετάζει την παρουσία του Νεοπτόλεμου στην αρχαία ποίηση και μέχρι τα τέλη του 5^{ου} αι. π.Χ. (Βράκας, 2002).

Ο μύθος του Νεοπτόλεμου είναι ένας από τους πλέον σημαντικούς στο έργο του Πίνδαρου. Η σχέση του μύθου αυτού με την *Ανδρομάχη* του Ευριπίδη και την *Φιλοκτήτη* του Σοφοκλή, είναι άμεση. Έτσι, στην εν λόγω μονογραφία πραγματεύεται

διεξοδικά η παράδοση σε σχέση με τον Νεοπτόλεμο. Παρουσιάζεται ο μύθος και οι παραδόσεις του, δίνονται οι ιστορικές διαστάσεις της παράδοσης αυτής. Ακόμη, μελετάται η παρουσία του Νεοπτόλεμου στην επική ποίηση, στο έργο του Πίνδαρου και στην τραγική ποίηση.

Αντικείμενο μελέτης αποτέλεσε το 2008 (Δώσσας, 2008), το ζήτημα της ταυτότητας και της ετερότητας, που εξετάζεται υπό το πρίσμα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες του μύθου και της μυθολογίας, οι μέθοδοι προσέγγισης και ερμηνείας του μύθου και τα στοιχεία της μυθικής κοινωνίας ώστε να μπορέσει να οριοθετηθεί η ταυτότητα και η ετερότητα εντός του πλαισίου αυτού και να αναδειχθούν οι δράσεις σύνθεσης της διαλεκτικής τους σχέσης. Για όσα προαναφέρθηκαν, παρατίθενται μυθικές αναφορές, αποσαφηνίζοντας περαιτέρω το πλέγμα αποδοχής και αντιπαλότητας που δημιουργείται.

Η σημασία του μύθου στην αρχαία Ελλάδα, ήταν ιδιαίτερη, συμβάλλοντας στην κατανόηση του ζητήματος του «ξένου», του «άλλου» και στην αποδοχή του. Βοήθησε στην οριοθέτηση του κόσμου «ημών» και «υμών» αλλά και στην υπερκέραση των ορίων αυτών. Δεδομένου ότι ο αρχαίος άνθρωπος θεωρούσε «ξένο» ό,τι δεν είχε τα ίδια χαρακτηριστικά, τοποθετώντας το στο περιθώριο, καταλαβαίνουμε πόσο σημαντική ήταν η δίοδος που προσέφερε ο μύθος για την αποδοχή της ετερότητας, ίσως και την ενσωμάτωσή της. Από την στάση αυτή των αρχαίων απέναντι στο «ξένο», προκύπτει η ηθική διάσταση του ζητήματος, πέραν της κοινωνικής. Μέσα από τη μελέτη των σχετικών μυθολογικών αναφορών, ξεχωρίζει ο μύθος του Ραδάμανθυ, ο οποίος εκφράζει έξοχα την τάση αποδοχής της ετερότητας. Γενικότερα, ο αρχαιοελληνικός μύθος συνέβαλε σημαντικά στην αναγνώριση του στοιχείου της ετερότητας και στην αποδοχή του δικαιώματος του «άλλου» σε έναν διαφορετικό τρόπο ζωής και σε διαφορετικές αντιλήψεις.

Μια άλλη μονογραφία (Ραυτοπούλου, 2005), επικεντρώνει το ενδιαφέρον της σε έναν από τους γλωσσικούς μηχανισμούς της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Πρόκειται για το φαινόμενο της σύνθεσης. Ειδικότερα, μελετώνται τα ρηματικά σύνθετα στα ομηρικά έπη. Αφού εξετασθεί η σύνθεση στην παραδοσιακή γραμματική, εντοπίζονται τα ζητήματα τα οποία δε μπορεί να λύσει επαρκώς. Έπειτα, τίθεται η θεωρητική βάση σχετικά με τον σχηματισμό λέξεων στη Γενετική Μορφολογία.

Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η συγκεκριμένη μονογραφία, απαντούν σε ζητήματα, για τα οποία το παραδοσιακό πρότυπο είχε αποδειχθεί ανεπαρκές ως προς την αντιμετώπισή τους.

1.5. ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ένας τομέας του αρχαίου ελληνικού κόσμου που έτυχε έντονης μελέτης και έρευνας, είναι το αρχαίο θέατρο. Ένα ιδιαίτερο θέμα σε σχέση με το αρχαίο θέατρο, πραγματεύεται η μονογραφία της Γακοπούλου (Γακοπούλου, 2008). Στα πλαίσια του θεάτρου και του μεταθέατρου, εξετάζει τις θέσεις και αντι-θέσεις στην ερμηνεία της αρχαίας τραγωδίας.

Η έννοια «μεταθέατρο», αποτελεί έναν νεολογισμό και χρησιμοποιείται για τη δήλωση του είδους του θεάτρου που εστιάζει στον εαυτό του, έχει δηλαδή μεγάλο βαθμό αυτοαναφορικότητας. Μετά την ανάλυση διαφόρων ζητημάτων ορολογίας, παρουσιάζονται οι εκφάνσεις της μεταθεατρικότητας στην αρχαία τραγωδία με βάση αρχαίες μαρτυρίες. Ακολούθως, αναλύεται διεξοδικότερα η τραγωδία του Ευριπίδη *Βάκχες* σε σχέση με τη μετατραγωδία. Το αρχαίο δράμα, προσεγγίστηκε υπό το πρίσμα της μεταθεατρικής θεωρίας κυρίως στον αγγλόφωνο χώρο. Η καθιέρωση της θεωρίας αυτής, καθιστά χρήσιμη την επανεξέταση της μεταθεατρικής ερμηνείας της αρχαίας τραγωδίας συνολικά. Ο λόγος που υπαγορεύει κάτι τέτοιο, είναι οι παραβλέψεις και παρερμηνείες ορισμένων βασικών συμβάσεων του αρχαιοελληνικού δράματος από τον τρόπο που προσεγγίστηκε από τη φιλολογική κριτική.

Στα κείμενα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, αρχής γενομένης από τα ομηρικά έπη, ενσωματώνεται ο μεταλογοτεχνικός στοχασμός αναφορικά με το είδος τους. Ειδικότερα, η αρχαία τραγωδία απασχόλησε πρώτη ως είδος εξειδικευμένες μεταλογοτεχνικές συζητήσεις δραματικών ποιητών ήδη από τους αρχαίους χρόνους (το κύριο αντικείμενο των αισθητικών αναζητήσεων στην *Πολιτεία* του Πλάτωνα και στην *Ποιητική* του Αριστοτέλη, είναι η δραματική ποίηση). Υποδηλώνεται έτσι η αυτοσυνειδησία των αρχαίων τραγικών ποιητών, ότι δηλαδή γνώριζαν την καλλιτεχνική τους ταυτότητα και ότι το καλλιτεχνικό τους δημιούργημα βάσει των παραδοσιακών συμβάσεων και κανόνων της τέχνης τους αποτελεί μέρος μιας μακράς ανάλογης παράδοσης. Βέβαια, το γεγονός αυτό δεν οδηγεί οπωσδήποτε σε αυτοαναφορική λειτουργία ή μετατραγικότητα.

Από τη μελέτη των αρχαίων δραμάτων μέσα από τη μεταθεατρική ερμηνεία, προκύπτει η παραβίαση βασικών συμβάσεων της τραγωδίας, λόγω του υποβιβασμού συστατικών στοιχείων της (δράση, πλοκή κ.α.) από την ερμηνεία αυτή. Επίσης, η συγκεκριμένη ερμηνεία εστιάζει στον εντοπισμό και την απομόνωση επαναλαμβανόμενων μοτίβων, για την ανακάλυψη των βαθύτερων δομών του δράματος και την ανάπτυξη ενός μοντέλου που να το αποκωδικοποιεί. Σε γενικές γραμμές, η φιλοσοφία του μεταθεάτρου εκφράζει τις σύγχρονες ερμηνευτικές προσδοκίες για τα κείμενα της αρχαίας ελληνικής. Όμως τέτοιες προσεγγίσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή, για την αποφυγή του κινδύνου να εξομοιωθεί η μελέτη του αρχαίου δράματος με σύγχρονα μοντέλα που χρησιμοποιούνται για λογοτεχνικές αναλύσεις.

Η μίμηση και η τραγωδία αποτελούν αντικείμενο μελέτης της μονογραφίας που ακολουθεί (Προύτζου, 2007). Ειδικότερα, πραγματεύεται το περιεχόμενο του όρου *μίμηση* και τη σχέση του με την τραγωδία στην σκέψη του Αριστοτέλη, εστιάζει στην έμφυτη μιμητική έκφραση του ανθρώπου και στον τρόπο εφαρμογής της στο θέατρο και την ποίηση. Έχοντας ως γνώμονα την «Ποιητική», προσεγγίζεται η θεατρική διάσταση της μίμησης και της τραγωδίας. Αποδεσμεύοντας την έννοια από τα στενά όρια της πιστής αναπαραγωγής ή αντιγραφής ενός προτύπου, απελευθερώνεται η ανθρώπινη μιμητική φύση και τίθενται τα θεμέλια της τέχνης. Η μελέτη εμπλουτίζεται με την παράθεση χωρίων από διάφορα έργα του Αριστοτέλη με τις σχετικές θέσεις του.

Η μονογραφία της Βαγενά (Βαγενά, 2010) ασχολείται με την αρχαία τραγωδία. Συγκεκριμένα, εστιάζει στην λειτουργία του ονείρου στην αρχαιοελληνική τραγωδία. Διερευνώντας την καταγωγή, τα αίτια γέννησης των ονείρων, το σχετικό λεξιλόγιο και τα είδη ονείρων, επιχειρείται να αξιολογηθεί η συνεισφορά τους και να ερμηνευθούν. Ακολουθεί η ανάλυση των ονείρων που εμφανίζονται στις τραγωδίες του Αισχύλου, του Σοφοκλή και του Ευριπίδη και τέλος, τα έργα τους αποτιμώνται συγκριτικά. Αναδεικνύεται έτσι η σημασία του ονείρου στη λογοτεχνία και ειδικότερα, στην τραγωδία, καθώς προϋδεάζει για τη δράση που θα ακολουθήσει και γενικότερα, προωθεί την πλοκή.

Σε μια άλλη μελέτη (Βασιλοπούλου, 2003), σχετικά με την παρουσία του παιδιού στη κοινωνική και οικογενειακή ζωή σε μορφές τέχνης όπως η ζωγραφική και η αγγειογραφία, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο παιχνίδι κατά την αρχαιότητα.

Παρουσιάζονται και περιγράφονται τα είδη των παιχνιδιών που εικονίζονται από τη γεωμετρική εποχή μέχρι την ελληνιστική, σε διάφορα είδη αγγείων (οινοχόη, ρυτόν) και είδη πλαστικής τέχνης (πήλινο εδώλιο, παιδικό άγαλμα, επιτύμβια στήλη). Μέσα από τις απεικονίσεις αυτές, προκύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία και για άλλες πτυχές της ζωής των αρχαίων χρόνων, όπως η ένδυση και κόμμωση των παιδιών, οι οικογενειακές σχέσεις, άλλα εθιμικά στοιχεία σχετικά με τα παιδιά κ.α. Μάλιστα, το υλικό αυτό προσφέρεται και για εκπαιδευτική αξιοποίηση, φέρνοντας τα παιδιά προσχολικής ηλικίας σε μια πρώτη επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά της αρχαίας Ελλάδας.

1.6. ΓΕΩΡΓΙΑ

Ο αγροτικός τομέας στην αρχαία Ελλάδα, ο τρόπος που εξελίχθηκε και αναπτύχθηκε, επηρέασε σημαντικά την ευρύτερη ανάπτυξη του αρχαίου κόσμου, όχι μόνο σε οικονομικό επίπεδο αλλά και σε κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό.

Η εξέλιξη και ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στην αρχαιότητα, αποτελεί αντικείμενο μελέτης της μονογραφίας που εξετάζεται εδώ (Κουτσούκος, 2007). Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η οικονομία σε μεγάλα κέντρα της κλασικής εποχής (Αττική, Σπάρτη, Μακεδονία), οι δομές, τα χαρακτηριστικά και οι ιδιαιτερότητές της, περιγράφονται οι δυνατότητες αγροτικής ανάπτυξης στην αρχαία Ελλάδα και γίνεται αναφορά στις σχετικές νομοθεσίες και μεταρρυθμίσεις. Έτσι, παρουσιάζονται οι αγροτικές μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα στην Αθήνα και του Άγιδος Δ΄ στη Σπάρτη, η αγροτική πολιτική του Πεισίστρατου, του Κλεομένη Γ΄ και του Φιλίππου Β΄ και η νομοθεσία του Λυκούργου στη Σπάρτη. Επίσης, αναφέρονται οι πιο σημαντικές καλλιέργειες της εποχής, οι οποίες ήταν η αμπελοκαλλιέργεια, η ελαιοκαλλιέργεια, τα σιτηρά και η μελισσοκομία. Εξετάζεται το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων και ο βαθμός που συνέβαλε ο αγροτικός τομέας εν γένει στο να αναπτυχθεί εμπορικά και οικονομικά ο αρχαίος κόσμος.

Στο πλαίσιο μελέτης της αγροτικής οικονομίας κατά την αρχαιότητα, εξετάζεται και η οικονομική σκέψη των αρχαίων Ελλήνων, όπως αποτυπώθηκε στα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Ειδικότερα, η εξέταση της αρχαίας οικονομικής σκέψης βασίζεται στο έργο του Όμηρου, του Ησίοδου, του Θουκυδίδη,

του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη και του Ξενοφώντα, όπου εντοπίζονται ενδιαφέρουσες απόψεις και θεωρίες. Τέλος, δε θα μπορούσε από μια μονογραφία με αυτό το θέμα να λείπει η αναφορά στις αγροτικές γιορτές των αρχαίων χρόνων, λόγω της σύνδεσης της φύσης, της γης και των διεργασιών της με πολλές θεότητες της εποχής. Η σύνδεση αυτή, αποτελούσε για τους αρχαίους μια αντίληψη βαθιά ριζωμένη, με συνέπεια να αναπτυχθούν σχετικοί θρησκευτικοί μύθοι και να καθιερωθούν πολλές αγροτικές γιορτές.

1.7. ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ

Για τα μνημεία της αρχαιότητας, υπάρχει πλήθος μελετών και υπό το πρίσμα πολλών επιστημών. Μια ιδιαίτερη προσέγγιση του θέματος, γίνεται στη μονογραφία του Παπαντωνόπουλου, με θέμα τη συμπεριφορά των αρχαίων μνημείων υπό σεισμική δράση (Παπαντωνόπουλος, 2000).

Μέσα από τη συγκεκριμένη μελέτη, επιδιώκεται να απαντηθεί το ερώτημα εάν και κατά πόσο η σεισμική δράση ευθύνεται για την απαξίωση σπουδαίων μνημείων των αρχαίων χρόνων. Πρόκειται για ένα σύνθετο ζήτημα, καθώς μετά από έρευνα αποδεικνύεται ότι σημαντικό ρόλο στην ερείπωση των μνημείων παίζουν και άλλοι παράγοντες. Όσον αφορά τις φυσικές καταστροφές, οι σεισμοί έχουν τον πρώτο λόγο, αλλά πολλές φορές για τις καταστροφές ευθύνονται και άλλα συμβάντα, όπως ανεμοθύελλες και έντονες βροχοπτώσεις. Ωστόσο, η σημαντικότερη αιτία καταστροφής των μνημείων είναι η δράση του ανθρώπου: οι πόλεμοι, οι πυρκαγιές, οι βανδαλισμοί κ.α. ευθύνονται σε πολύ μεγάλο βαθμό για την φθορά των μνημείων των προγόνων μας.

Ένα σημαντικό συμπέρασμα που προκύπτει από τη μελέτη αυτή, είναι η ανθεκτικότητα απέναντι στη σεισμική δράση των αρχαίων μνημείων που βασίζονταν στην εν ξηρώ επαφή και στην τέλεια συναρμογή λαξευμένων λίθων. Επίσης, αναφέρονται πολλά παραδείγματα σεισμικής αντίδρασης αρχαίων ναών. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται σε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα σεισμικής συμπεριφοράς ενός αρχαίου ναού. Πρόκειται για τον ναό του Επικουρίου Απόλλωνος (5^{ος} αι. π.Χ.), ο οποίος δεν χρειάστηκε να επισκευαστεί λόγω φθορών από τη σεισμική δράση, ούτε έχει προσβληθεί από φωτιά, εκρήξεις ή πολεμικές συγκρούσεις. Επίσης, δεν

χρησιμοποιήθηκε ως πηγή για να αντληθεί οικοδομικό υλικό. Όλα αυτά τα στοιχεία, συνθέτουν την «καθαρή» σεισμική ιστορία του μνημείου.

Μια άλλη ιδιαίτερη αναφορά σε ένα μνημείο της αρχαιότητας, αποτελεί η μελέτη που αφορά στις επιγραφές του θεάτρου της αρχαίας Επιδαύρου (Πετρουνάκος, 2009). Το σύνολο των επιγραφών γενικά που έχουν διασωθεί, αποτελεί ένα ιδιαίτερο υλικό για την παροχή σημαντικών πληροφοριακών στοιχείων αναφορικά με τα αρχαία θέατρα και την ιστορία τους.

Στην προκειμένη μονογραφία, παρουσιάζεται συνθετικά η ιστορία της πόλης της αρχαίας Επιδαύρου, μέσα από τις μαρτυρίες των αρχαίων συγγραφέων, το σχετικό επιγραφικό υλικό από την περιοχή, τα ευρήματα των ανασκαφικών εργασιών στην Επιδαυρία και το πλήθος των άλλων σχετικών μελετών. Κατόπιν, παρουσιάζεται το θέατρο της Επιδαύρου. Γίνεται ακόμη, συνοπτική παρουσίαση των εργασιών που έγιναν στο μνημείο και των στοιχείων που προέκυψαν. Με τη συνθετική μελέτη όλων αυτών των δεδομένων, γίνεται προσπάθεια να καθοριστούν οι οικοδομικές φάσεις και να κατανοηθεί η εξέλιξη του μνημείου. Στο σκοπό αυτό, οι επιγραφές συμβάλλουν καθοριστικά.

Το επιγραφικό υλικό παρουσιάζεται αναλυτικά με τη μορφή καταλόγου και έπειτα, αναλύονται ζητήματα που αφορούν τη μέθοδο χρονολόγησης των επιγραφών και άλλα σχετικά προβλήματα. Εξετάζεται επίσης, ο αναθηματικός χαρακτήρας των επιγραφών, καθώς και το θέμα της λατρείας στο χώρο του θεάτρου και των αναθετών - αξιωματούχων της Επιδαύρου. Τέλος, η συγκεκριμένη μελέτη εμπλουτίζεται με έναν πλήρη κατάλογο με τα ονόματα των επιγραφών και επιπλέον, περιλαμβάνει έναν πλήρη κατάλογο, όπου παρουσιάζονται συγκεντρωτικά όλες οι ελληνικές επιγραφές που έχουν εμφανιστεί σε αρχαία θέατρα. Η παρουσίαση των επιγραφών, γίνεται σύμφωνα με τη γεωγραφική θέση τους και με το είδος τους (αναθηματικές, απελευθερωτικές, διάφορες).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2011 ΕΩΣ ΤΟ 2020

2.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ο αρχαίος ελληνικός κόσμος, ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας των κοινωνιών, δεν έπαψε να προσελκύει το ενδιαφέρον των μελετητών. Μια πτυχή της ζωής των αρχαίων Ελλήνων με ερευνητικό ενδιαφέρον, είναι το κληρονομικό δίκαιο. Στη μονογραφία που παρουσιάζεται εδώ (Δέλιος, 2012), προσεγγίζονται οι λόγοι του Ισαίου υπό το πρίσμα της ιστορίας δικαίου.

Αναλύεται η έννοια του *οίκου* στους κληρονομικούς λόγους του Ισαίου, η οποία εμφανίζεται με τρεις σημασίες (ο *οίκος* με τη σημασία της οικογένειας, της περιουσίας και του σπιτιού). Ακολούθως, μελετάται η χρήση των αμφίσημων ρημάτων *δίδωμι* και *διατίθεμαι*, η ειδοποιός διαφορά τους, οι προσδιορισμοί τους και η συχνότητα εμφάνισής τους στους λόγους του Ισαίου. Στη συνέχεια, εξετάζεται η έννοια των όρων *ουσία*, *όντα*, *κλήρος*, *χρήματα*, *κληρονομιά*, οι οποίοι εμφανίζονται με το ίδιο νοηματικό περιεχόμενο καθιστώντας αναγκαία την αποσαφήνισή τους.

Επιπρόσθετα, η μονογραφία ασχολείται με τη μελέτη της υιοθεσίας στους λόγους του Ισαίου (οι μορφές, τα κίνητρα και οι προϋποθέσεις) και τη σύνδεσή της με την κληρονομική διαδοχή. Στον πυρήνα της διερεύνησης του κληρονομικού δικαίου βρίσκεται μελέτη της εξ αδιαθέτου και της εκ διαθήκης κληρονομικής διαδοχής. Τέλος, ακολουθεί η εξέταση άλλων δικονομικών ζητημάτων σχετικά με τις κληρονομικές υποθέσεις στην αρχαιότητα.

Αποσαφηνίζοντας αρχικά αμφιλεγόμενους όρους και έννοιες, αναλύθηκαν οι τρεις μορφές υιοθεσίας που εμφανίζονται στο αθηναϊκό δίκαιο και οι δύο βασικές κατευθύνσεις της κληρονομικής διαδοχής, προκειμένου να παρουσιαστεί συνολικά η κληρονομική διαδοχή. Συμβάλλει έτσι, η συγκεκριμένη μελέτη στον φωτισμό του αττικού κληρονομικού δικαίου, με την παράλληλη ανάδειξη των σωζόμενων λόγων του Ισαίου που διακρίνονταν για τη δεινότητα των επιχειρημάτων του και τον ευέλικτο χειρισμό των νόμων της κληρονομικής διαδοχής.

2.2. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Στην προσπάθεια των μελετητών και ερευνητών να εμπλουτίσουν τη γνώση αναφορικά με τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, συμβάλλει σημαντικά κάθε στοιχείο που έρχεται στο φως με τις ανασκαφές. Ένα από αυτά τα στοιχεία είναι και τα αρχαία υάλινα αντικείμενα, τα οποία είχαν ευρεία χρήση σε διάφορες πτυχές του βίου των αρχαίων Ελλήνων και τα οποία εμπερικλείουν πολλές πληροφορίες σε σχέση με το τεχνολογικό επίπεδο της αρχαιότητας. Καθώς το ενδιαφέρον των ερευνητών μονοπωλούσαν μέχρι πρόσφατα άλλα υλικά (λίθος, πηλός, μέταλλα), η μονογραφία αυτή που πραγματεύεται τη μελέτη των αρχαίων υάλων και εφυαλωμάτων του ελλαδικού χώρου (Οικονόμου, 2012), συμπληρώνει το κενό αυτό.

Ειδικότερα, επιχειρείται η αρχαιομετρική μελέτη αρχαίων υάλινων ψήφων που βρέθηκαν από ανασκαφές στη Θήβα και τη Ρόδο, καθώς και εφυαλωμάτων από τη Ρόδο. Εφαρμόζοντας τη σύγχρονη μεθοδολογία της αρχαιομετρίας, επιλύονται διάφορα προβλήματα της έρευνας, που σχετίζονται με την ηλικία των ευρημάτων, τον προσδιορισμό της πρώτης ύλης τους ή της χημικής τους σύστασης. Πιο συγκεκριμένα, η αρχαιομετρία στη μελέτη της αρχαίας υάλου συνέβαλε σημαντικά στη γνώση για την τεχνολογία της αρχαίας υάλου.

Η συγκεκριμένη μελέτη, εξετάζει αρχικά την αρχαία ύαλο, τις αρχαίες υάλινες ψήφους, τα αρχαία εφυαλώματα, καθώς και τα βασικά συστατικά της υάλου. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα ιστορικά και αρχαιολογικά δεδομένα, γίνεται δηλαδή ιστορική και αρχαιολογική επισκόπηση της Ρόδου και της Θήβας και παρουσιάζονται τα αρχαιολογικά δεδομένα των υάλινων ψήφων και εφυαλωμάτων που έχουν βρεθεί στις περιοχές αυτές. Προχωρώντας στην πειραματική ανάλυση, μελετώνται τα κύρια και δευτερεύοντα στοιχεία και τα ιχνοστοιχεία των υάλων και τα εφυαλώματα, με στόχο τον προσδιορισμό της δομής τους και της τεχνολογίας παρασκευής τους. Τέλος, παρουσιάζονται κατάλογοι με το αρχαιολογικό υλικό και πίνακες με τις χημικές αναλύσεις. Τα δεδομένα που προκύπτουν, συμβάλλουν στη μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης της αρχαίας υάλου.

Τα κατάλοιπα της ανθρώπινης δραστηριότητας κατά την αρχαιότητα που έρχονται στο φως, δε σταματούν να εκπλήσσουν τους σύγχρονους ερευνητές και μελετητές. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί και ο Μηχανισμός των Αντικυθήρων. Με

το θέμα αυτό, ασχολείται η ακόλουθη μονογραφία (Αναστασίου, 2014), η οποία μελετά τον Μηχανισμό μηχανολογικά, αστρονομικά κι επιγραφικά.

Ο Μηχανισμός των Αντικυθήρων αποτελεί ένα μοναδικό αντικείμενο της αρχαίας Ελλάδας, μια τέλεια μηχανική κατασκευή προηγμένης τεχνολογίας, που προσφέρει σημαντικές πληροφορίες τόσο για το επίπεδο της αρχαίας τεχνολογίας και μηχανικής, όσο και για το επίπεδο της αστρονομίας. Για τον λόγο αυτό έχει απασχολήσει πολλές έρευνες. Ωστόσο, ορισμένα τμήματά του έχουν μείνει εκτός ερευνητικού πεδίου. Στα τμήματα αυτά, επικεντρώνεται η συγκεκριμένη μονογραφία. Αρχικά, περιγράφεται ο Μηχανισμός του (η δομή του δείκτη της σπείρας του Μέτωνα κι ο Μηχανισμός στήριξης και κίνησής του) και στη συνέχεια, περιγράφονται τα κατασκευαστικά του μέρη. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις επιγραφές της πίσω πλάκας του Μηχανισμού (σπείρα του Μέτωνα και σπείρα του Σάρος).

Επίσης, μελετάται πιο εκτεταμένα από αστρονομική σκοπιά το παράπηγμα του Μηχανισμού. Για τη διευκόλυνση της μελέτης αυτής, κρίθηκε σκόπιμη η δημιουργία ενός νέου προγράμματος, με το οποίο υπολογίζονται οι ημερομηνίες των αστρικών γεγονότων των παραπηγμάτων. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης, δίνουν ένα πιθανό εύρος γεωγραφικών πλατών όπου χρησιμοποιούνταν το παράπηγμα του Μηχανισμού. Γίνεται ακόμη, αναφορά και σε άλλα παραπήγματα, στο παράπηγμα του Πτολεμαίου και στα παραπήγματα του Ευκτήμονα και του Εύδοξου. Ακολουθεί μια αστρονομική μελέτη της μορφής της εξίσωσης του χρόνου για την εποχή του Μηχανισμού και η μονογραφία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των ομοιωμάτων του Μηχανισμού (2008, 2011).

Με τον τομέα της αστρονομίας, ασχολείται και η μονογραφία που παρουσιάζεται ακολούθως (Πάνου, 2016) και πιο συγκεκριμένα, με τη μέτρηση του χρόνου κατά την αρχαιότητα. Η έννοια του χρόνου είχε απασχολήσει πολλούς αρχαίους αστρονόμους, μαθηματικούς, φυσικούς φιλοσόφους, προβαίνοντας ο καθένας αναλόγως της εποχής και της τεχνογνωσίας του, σε παρατηρήσεις και υπολογισμούς στην προσπάθεια προσδιορισμού του χρόνου. Αρχικά λοιπόν, αναφέρονται οι μονάδες μέτρησης του χρόνου και τα αντίστοιχα αστρονομικά όργανα. Μελετώνται κείμενα αρχαίων συγγραφέων (Ιππαρχος, Πτολεμαίος, Άρατος Σολεύς) για την διαπίστωση των τρόπων μέτρησης μεγεθών χρόνου με τη χρήση αστρονομικών οργάνων. Με τη μελέτη αυτή, επιδιώκεται να εξαχθούν συμπεράσματα αναφορικά με

τον τρόπο που υπολογίζονταν στην αρχαιότητα χρονικά διαστήματα, με την παρατήρηση του Ήλιου, της Σελήνης και των ουράνιων αστερισμών, καθώς και για την ακρίβεια των αστρονομικών οργάνων.

Μελετώνται επίσης, τα αρχαία γλυπτά ηλιακά ρολόγια τα οποία φυλάσσονται στο Αρχαιολογικά Μουσεία της Αθήνας, για την διαπίστωση της ακρίβειας της κατασκευής τους και για τον υπολογισμό του γεωγραφικού πλάτους λειτουργίας τους. Για τους ίδιους λόγους, μελετάται και το *Ωρολόγιο του Ανδρόνικου Κηρρύστου*, ο οποίος κατασκεύασε τον Πύργο των Ανέμων, στην Αρχαία αγορά των Αθηνών. Επιπλέον, η μελέτη αυτή αποσκοπεί στον προσδιορισμό της βέλτιστης θέσης τοποθέτησης των γνωμών των ηλιακών ωρολογίων, για την ακριβή λειτουργία στο γεωγραφικό πλάτος της Αθήνας. Τέλος, διατυπώνεται μια ολοκληρωμένη εκπαιδευτική πρόταση, με θέμα: «Τα ηλιακά ωρολόγια του Πύργου των Ανέμων», ώστε να διδαχθούν έννοιες σχετικές με τη μέτρηση του χρόνου στην αρχαιότητα και με τα ηλιακά ρολόγια.

Ένα θέμα του κλάδου της ιατρικής, η αντιμετώπιση του τραύματος κεφαλής και τραχήλου στην αρχαία Ελλάδα συγκριτικά με τη σημερινή εποχή, απασχόλησε την Κονσολάκη (Κονσολάκη, 2011). Με τη συγκεκριμένη μονογραφία, επιδιώκεται να καταγραφούν, να ταξινομηθούν και να αξιολογηθούν τα σχετικά ευρήματα. Αφού αναλυθούν ετυμολογικά οι ιατρικοί όροι που σχετίζονται με το τραύμα, την κεφαλή και τον τράχηλο, ταξινομούνται ανά χρονολογική περίοδο και βάσει των προκλητικών αιτιών των τραυμάτων.

Οι πρώτες αναφορές στο τραύμα κεφαλής και τραχήλου εντοπίζονται στη Μυθολογία και κατόπιν, στους προϊστορικούς χρόνους και στην κλασική περίοδο. Όσον αφορά την αιτιολογική τους ταξινόμηση, αναφέρονται κυρίως πολεμικά τραύματα, αθλητικά και τραύματα της καθημερινότητας, ενώ ακολουθεί και καταγραφή των συνεπειών -άμεσων και απώτερων- των συγκεκριμένων τραυμάτων. Στη συνέχεια, αναφέρεται λεπτομερώς και ανά χρονολογική περίοδο η χειρουργική και υποστηρικτική αντιμετώπιση των τραυμάτων αυτών, βάσει γραπτών μνημείων και οστεοαρχαιολογικών ευρημάτων. Επιπλέον, αναφέρονται 42 βότανα και ουσίες που χρησιμοποιούνταν για την αντιμετώπιση των τραυμάτων που μελετώνται και τέλος, αναπαριστούνται ιατρικές θεραπευτικές παρεμβάσεις (30 απεικονίσεις).

Συνολικά, με τη μελέτη των βασικών γνώσεων της αρχαιότητας αναφορικά με το τραύμα κεφαλής και τραχήλου, επιδιώκεται η σκιαγράφηση των επεμβατικών και υποστηρικτικών ιατρικών πράξεων της εποχής. Η γνώση αυτή, συμβάλλει στο να κατανοηθεί η διαχρονική εξέλιξη της ιατρικής σκέψης, μέσα από την καταγραφή των επιτευγμάτων εκείνων που οδήγησαν στη σημερινή πρόοδο.

2.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Το ζήτημα της πολιτικής και πολιτειακής δομής, οργάνωσης και λειτουργίας των αρχαίων πόλεων, έχει μελετηθεί εκτενώς. Μια σχετική μελέτη (Πρέντζας, 2013), εστιάζει το ενδιαφέρον της στους πολιτικούς θεσμούς της αρχαίας Θεσσαλίας. Ειδικότερα, εξετάζεται η πολιτική ιστορία της Θεσσαλίας και παρουσιάζονται τα ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στην περιοχή, τον 5^ο και 4^ο αι. π.Χ. Έπειτα, διερευνώνται και αναλύονται οι πολιτικοί και πολιτειακοί θεσμοί, καθώς και η λειτουργία των θεσσαλικών πόλεων στη συγκεκριμένη περίοδο. Απαντώνται ερωτήματα αναφορικά με την πολιτειακή αυτονομία και το αυτοδιοίκητο των πόλεων, ενώ διευκρινίζονται ζητήματα σχετικά με τα πολιτεύματα της Θεσσαλίας (το Κοινό των Θεσσαλών, τυραννία).

Προκειμένου να ανασυντεθεί η πολιτική ιστορία της Θεσσαλίας κατά την κλασική εποχή, εξετάζονται συνδυαστικά οι άμεσες και έμμεσες σωζόμενες πηγές (γραφτές μαρτυρίες, επιγραφές, νομίσματα), αν και ανεπαρκείς και αποσπασματικές. Δεδομένου ότι οι σχετικές μελέτες επικεντρώνονται κυρίως στο ζήτημα του Θεσσαλικού Κοινού, η συγκεκριμένη μονογραφία στρέφει το ενδιαφέρον της και στην κατάσταση που επικρατούσε στις θεσσαλικές πόλεις την κλασική περίοδο, συμπληρώνοντας έτσι την εικόνα του θεσσαλικού παρελθόντος.

Η έννοια του πνεύματος, απασχόλησε έντονα τους ανθρώπους στο παρελθόν τόσο από φιλοσοφική, όσο και από ιατρική σκοπιά. Η μονογραφία που της Κακαβελάκη (Κακαβελάκη, 2018), εστιάζει στο θέμα αυτό. Πραγματεύεται δηλαδή, την έννοια του πνεύματος και τη σημασία της στην αρχαία και τη βυζαντινή φιλοσοφική και ιατρική παράδοση, πραγματοποιώντας μια αναδρομή στις ποικίλες θεωρίες που έχουν εκφραστεί ανά τους αιώνες για το θέμα αυτό.

Ξεκινώντας από τις απαρχές της θεωρίας του *αέρος-πνεύματος* στην αρχαία φιλοσοφική και ιατρική σκέψη, η μελέτη προχωρά με τους Έλληνες φυσικούς φιλόσοφους. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι θεωρίες των νεοπλατωνικών φιλοσόφων και ακολούθως, συνδέεται ο όρος *όχημα* με τον όρο *πνεύμα* εξετάζοντας την εξέλιξη της θεωρίας αυτής (*οχήματος-πνεύματος*) από τους ύστερους νεοπλατωνικούς φιλοσόφους. Τέλος, η μελέτη της έννοιας του πνεύματος διερευνάται αντίστοιχα και στη βυζαντινή γραμματεία.

2.4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Με τον χώρο της λογοτεχνίας και ειδικότερα, με το αρχαίο ελληνικό μυθιστόρημα ασχολείται η ακόλουθη μονογραφία (Στρεπελιά, 2013). Πιο συγκεκριμένα, διερευνά την παρουσία υπερφυσικών φαινομένων στα μυθιστορήματα της ελληνικής αρχαιότητας και κυρίως, στα «σοφιστικά» μυθιστορήματα. Επισημαίνεται εδώ, ότι ο όρος «υπερφυσικό» δεν απαντάται στα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Αντ' αυτού χρησιμοποιούνται οι όροι *παράδοξον*, *παράλογον*, *καινόν*, *θαυμαστόν*, *θαύμα*.

Η προσπάθεια εντοπισμού στοιχείων μαγείας και υπερφυσικών φαινομένων επικεντρώνεται στα μυθιστορήματα του Λόγγου, του Αχιλλέα Τάτιου και του Ηλιοδώρου. Εξετάζοντας τα έργα των τριών συγγραφέων, ως προς την εμφάνιση και τον τρόπο χειρισμού των μαγικών και υπερφυσικών στοιχείων, προκύπτουν κοινά σημεία, αλλά και διαφορές. Ομαδοποιώντας τα στοιχεία που προκύπτουν, διευκολύνεται η ανάδειξη των ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ των τριών συγγραφέων, αναφορικά με το υπό διερεύνηση θέμα. Μάλιστα, μέσα από τη μελέτη των διαφορών που προκύπτουν, καταδεικνύεται ο τρόπος εξέλιξης της σκέψης, όταν το αρχαίο ελληνικό μυθιστόρημα ως είδος τελειοποιούνταν, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση νέων ιδανικών και τρόπων ζωής. Επιπλέον, τα ετερόκλητα στοιχεία αποκωδικοποιούνται καταδεικνύοντας ότι αυτά δεν αποτελούν αδρανή ή παρένθετα στοιχεία, αλλά αποτελούν ενεργό μέρος της αφηγηματικής ύλης.

Εν τέλει, προκύπτει η διαπίστωση πως τα στοιχεία μαγείας και τα υπερφυσικά φαινόμενα αποτελούν μια συγγραφική σύμβαση προκειμένου να λυθούν οι αδιέξοδες καταστάσεις και να δοθεί ένα αίσιο τέλος, χρησιμοποιούνται από τους συγγραφείς για να επιτύχουν τον διπλό σκοπό τους, να τέρψουν και να διδάξουν τους αναγνώστες.

Ένα προσφιλέθ θέμα της αρχαίας ελληνικής ποίησης, απασχολεί τη μονογραφία της Λεβέντη (Λεβέντη, 2016). Πρόκειται για τον γάμο του Πηλέα και της Θέτιδας, η ασυνήθιστη ένωση ενός θνητού και μιας θεάς, από τους οποίους θα γεννηθεί ένας μεγάλος ήρωας της μυθολογίας, ο Αχιλλέας. Λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος που είχε προκαλέσει στους ποιητές διαφόρων εποχών μέχρι την ελληνιστική περίοδο, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ελαφρά παραλλαγμένων εκδοχών του μύθου με διάφορα κοινά στοιχεία. Με την συγκεκριμένη μελέτη επιχειρείται με χρονολογική σειρά η εξέταση των αφήγησης των γεγονότων που οδήγησαν στον γάμο και στην ίδια την γαμήλια τελετή, όπως εντοπίζονται στην αρχαία ελληνική ποίηση μέχρι την ελληνιστική εποχή.

Εστιάζοντας στην πρωτοβουλία ή στην ενεργητικότητα, στην αβουλία ή παθητικότητα, κάθε προσώπου που εμπλέκεται στην ιστορία, εξετάζεται ο βαθμός που κάθε πρόσωπο επιδρά ή κατευθύνει τις εξελίξεις και σε ποιο βαθμό εκπληρώνονται ή παραγκωνίζονται οι επιθυμίες του. Επίσης, μελετάται ο ρόλος των θεών και των συμφερόντων τους, η αντίθεση της Θέτιδας στον γάμο και οι ενέργειες στις οποίες προέβη ώστε να τον αποφύγει, ο τρόπος εμπλοκής των παραπάνω προσώπων με τον Πηλέα, καθώς και οι δικές του ενέργειες ώστε να κερδίσει την εκλεκτή νύφη.

Σε ένα άλλο είδος της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, εστιάζει η μονογραφία της Παναγιωτοπούλου (Παναγιωτοπούλου, 2015). Πρόκειται για το υπόρχημα, ένα χορικό είδος που εμφανίζεται σε αρχαία λυρικά και δραματικά κείμενα. Σκοπός της μονογραφίας, είναι ο ειδολογικός προσδιορισμός του υπορχήματος, καθώς και η αναγνώριση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της μορφής και της δομής του. Επιπρόσθετα, επιδιώκει να προσεγγίσει την κύρια θεματική των σωζόμενων υπορχηματικών ποιημάτων. Για να μπορέσει να επιτευχθεί αυτός ο διττός στόχος, εφαρμόζεται η ερμηνευτική και η ιστορικοσυγκριτική μέθοδος.

Αναλυτικότερα, μετά από την συγκέντρωση των αρχαίων μαρτυριών για τον όρο *υπόρχημα* και παρουσίαση των ποικίλων σημασιών που του προσέδιδαν διάφοροι συγγραφείς, ακολουθεί η μελέτη των αναφορών του όρου σε επικά συμφραζόμενα («Ιλιάδα», «Οδύσσεια», «Ύμνος εις Απόλλωνα»). Περιγράφονται τα χαρακτηριστικά του υπορχήματος και γίνεται προσπάθεια να διαχωριστεί το είδος από άλλα λυρικά είδη, ενώ παρουσιάζονται και οι κορυφαίοι δημιουργοί του υπορχήματος. Τέλος,

παρουσιάζονται αναλυτικά τα υπορχήματα που έχουν σωθεί (Πίνδαρος, Βακχυλίδης, Πρατίνας) και ακολουθεί η ειδολογική και θεματική τους προσέγγιση.

Στη συνέχεια, η μελέτη προχωράει στην εξέταση των εγκιβωτισμένων υπορχημάτων σε άλλα λογοτεχνικά είδη και στο πώς ο *υπορχηματικός τρόπος* αξιοποιούνταν σε μη λυρικά συγκείμενα. Στο πλαίσιο αυτό διερεύνησης του υπορχηματικού είδους και εντοπισμού του *υπορχηματικού τρόπου*, εξετάζονται τα έργα των τριών τραγικών ποιητών (Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης), το σατυρικό δράμα και οι κωμωδίες του Αριστοφάνη. Διαπιστώνεται έτσι συνολικά, η όποια ενσωμάτωση και εξέλιξη του συγκεκριμένου είδους στο έπος, στην τραγωδία, στο σατυρικό δράμα και στην κωμωδία, συμβάλλοντας στην παρακολούθηση της πορείας του.

Με την αριστοφανική κωμωδία ασχολείται η μονογραφία του Παππά (Παππάς, 2019) επιδιώκοντας να δώσει μια σφαιρική εικόνα της. Η προσέγγιση και η εξέταση επιμέρους θεμάτων, όπως στοιχεία για τη ζωή και τη μαθητεία του αρχαίου κωμικού συγγραφέα, η παράδοση του κειμένου του, αλλά και η μελέτη της δομής της αρχαίας κωμωδίας και των χαρακτηριστικών του κωμικού ήρωα, του ύφους και της γλώσσας της κωμωδίας, της λειτουργίας του γέλιου στην σκηνή του αρχαίου ελληνικού θεάτρου, συμβάλλει στην επίτευξη του παραπάνω σκοπού της μελέτης.

Ειδικότερα, μετά από την εξέταση της καταγωγής της κωμωδίας, των διονυσιακών εορτών και την διοργάνωση δραματικών αγώνων, παρουσιάζεται αναλυτικά η παράδοση του αριστοφανικού έργου· η πρώτη έκδοση, τα πρώτα σχόλια στην αρχαία κωμωδία, η αλεξανδρινή έκδοσή του, η μελέτη της αρχαίας κωμωδίας στην Πέργαμο, τα είδη σχολίων, οι τύχες του έργου στη βυζαντινή παράδοση και οι έντυπες εκδόσεις του. Κατόπιν, στο πλαίσιο μελέτης της δομής της κωμωδίας του Αριστοφάνη, αναλύεται η μορφή και η δομή της, οι αγώνες και τα επεισόδια, το ήθος, οι αξίες και η σκηνική παρουσία των κωμικών ηρώων.

Η μελέτη του ύφους και τη γλώσσας του Αριστοφάνη, περιλαμβάνει εκτός από στοιχεία μορφολογίας, φωνολογίας και σύνταξης, τις γνώμες των αρχαίων για την γλώσσα που χρησιμοποιούσε ο αρχαίος κωμικός. Εξετάζονται ακόμη, βωμολοχίες, αισχρολογίες και ξένες διάλεκτοι στα έργα του. Επιπρόσθετα, κατά την εξέταση του λυρισμού του Αριστοφάνη, μελετώνται θέματα όπως, κλητικοί ύμνοι, λυρισμός, τελετουργία και έπος, λυρισμός και φύση. Μελετάται η λειτουργία του χορού στην αρχαία κωμωδία, ο τρόπος που συνυπάρχει το ιερό και το ανόσιο στο ίδιο λυρικό

χωρίο, καθώς και σκηνές της καθημερινότητας, στοιχεία ρεαλισμού και φαντασίας στα λυρικά μέρη.

Τέλος, η εξέταση της σάτιρας και της πολιτικής στο έργο του Αριστοφάνη, όπως και της σημασίας του γέλιου, της κωμικής κάθαρσης, ολοκληρώνει την παρούσα μονογραφία, δίνοντας μια συνολική εικόνα της αρχαίας ελληνικής κωμωδίας.

Στον χώρο της αρχαίας ποίησης εστιάζει η μονογραφία της Μήλιου (Μήλιου, 2016) και πιο συγκεκριμένα στα ομηρικά έπη και στην λυρική ποίηση και στον τρόπο που απαντάται το *κλέος*. Αναλύεται η αξία που είχε για τους αρχαίους Έλληνες και κατά πόσο επηρέαζε την ευδαιμονία της *πόλεως*. Το *κλέος* μαζί με ορισμένες ακόμη σχετικές αξίες (*αρετή, τιμή, δικαιοσύνη, αιδώς*), συνέβαλαν σημαντικά στην σταθερότητα τόσο της πολιτικής όσο και της κοινωνικής ζωής κατά την αρχαιότητα. Έτσι, μελετάται αρχικά η δομή της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας και κατόπιν, ακολουθεί η εξέταση των άλλων σχετικών αξιών που προαναφέρθηκαν και που διαμόρφωναν την τότε πολιτική ζωή, όπως εξετάζονται και οι αναφορές τους στα συγκεκριμένα αρχαία κείμενα.

Η ακόλουθη μελέτη (Φλόκα, 2011) επικεντρώνεται και εκείνη στο πεδίο της αρχαιοελληνικής ποίησης. Συγκεκριμένα, εξετάζει ζητήματα σχετικά με τον μύθο της Μήδειας και του Ιάσωνα, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ετυμολογία των ονομάτων τους. Η ετυμολογική έρευνα αξιοποιεί τα πορίσματα τόσο της αρχαίας όσο και της σύγχρονης γλωσσολογικής έρευνας και οργανώνεται ανά μυθολογικό περιστατικό λόγω του μεγάλου εύρους του υλικού. Η εξέταση δηλαδή, των επιμέρους επεισοδίων του συγκεκριμένου Αργοναυτικού μύθου γίνεται με αυτοτέλεια και με τη σειρά εξέλιξής τους. Με τη μελέτη αυτή, επιδιώκεται η εξέταση των μυθολογικών παραλλαγών ανάλογα με τις απαιτήσεις της εκάστοτε ποιητικής σύνθεσης. Επιδιώκεται ακόμη, η διερεύνηση της ετυμολογίας της Μήδειας, του Ιάσωνα και των ιδιοτήτων τους, καθώς και η επεξήγησή τους με ομμόριζες ή συνώνυμες λέξεις ή φράσεις στο πλαίσιο των ευρύτερων ποιητικών μυθολογικών συμφραζομένων. Η σύζευξη δύο αλληλένδετων τομέων της αρχαίας ελληνικής ποίησης, της ετυμολογίας και του μύθου, αποτελεί και την ιδιαιτερότητα και πρωτοτυπία της παρούσας μονογραφίας.

2.5. ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Το αρχαίο θέατρο προσφέρει στους σύγχρονους μελετητές πληθώρα στοιχείων με ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον για περαιτέρω διερεύνηση. Η μονογραφία που αναφέρεται ακολούθως (Κεραμάρη, 2019), εστιάζει κυρίως στην αρχαία κωμωδία και στο ζήτημα της ενδυμασίας. Δεδομένου ότι η ενδυμασία στην αρχαιότητα ξεπερνούσε τον καλλωπιστικό της ρόλο, αποτελούσε αντανάκλαση των πολιτιστικών αντιλήψεων σε σχέση με την κοινωνική θέση αλλά και με την υποκριτική τέχνη. Ωστόσο, παρόλο που το ενδιαφέρον για το θέμα αυτό έχει αυξηθεί, δεν έχει μελετηθεί στον ίδιο βαθμό η κωμική ενδυμασία συνολικά και σε όλες τις περιόδους της. Μελετώντας λοιπόν, το στοιχείο αυτό της αρχαιοελληνικής κωμωδίας, κατανοείται και εκτιμάται πληρέστερα το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος.

Με την συγκεκριμένη μελέτη, επιδιώκεται να συγκεντρωθούν, να επεξεργαστούν και να αναλυθούν οι διάσπαρτες αναφορές στην κωμική *σκευή*, από τον 5^ο μέχρι τον 3^ο αι. π.Χ. Συμπληρώνεται έτσι και ολοκληρώνεται η εικόνα για την αρχαία κωμωδία, συγχρονικά και διαχρονικά, όχι μόνο ως προς τον τρόπο που προσεγγίζει κριτικά την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα της εποχής, αλλά και σε σχέση με την σκηνική παρουσίαση και την θεατρική τεχνική, αφού αποτελεί ένα βασικό εργαλείο του ποιητή.

Κατ' αρχήν, μέσα από την συγκέντρωση, ερμηνεία και ανάλυση παραδειγμάτων μεταμφίσεως από όλες τις περιόδους της κωμωδίας (Παλαιά, Μέση, Νέα), καθώς και από την ειδολογική τους διάκριση, διερευνάται η κωμική χρήση και λειτουργία της ενδυμασίας μέσω της μεταμφίσεως. Συγχρόνως, επιτυγχάνεται η διερεύνηση της σύνδεσης της ενδυμασίας με τη μεταθεατρικότητα. Στη συνέχεια, η μελέτη εστιάζει στην εξέταση της ενδυμασίας τυπικών χαρακτήρων της κωμωδίας. Συνολικά, μέσα από τη μελέτη κειμενικών και αρχαιολογικών πηγών, εξετάζεται η ιστορική εξέλιξη της κωμικής ενδυμασίας, καθώς και ο ρόλος και η λειτουργία της στη σκηνική δράση, αναδεικνύοντας στοιχεία της αρχαίας κωμωδίας και συμπληρώνοντας τη γνώση για το είδος αυτό.

Σε ένα άλλο δραματικό είδος, την αρχαία τραγωδία, επικεντρώνεται η επόμενη μονογραφία (Μάνδαλου, 2019). Το θέμα της είναι τα αιτήματα ως γλωσσική πράξη στην αρχαία ελληνική τραγωδία. Μελετά συγκριτικά τη γλωσσική πράξη των αιτημάτων στις τραγωδίες του Αισχύλου, Σοφοκλή και Ευριπίδη. Πιο συγκεκριμένα,

διερευνάται ο τρόπος εφαρμογής της κλασικής θεωρίας γλωσσικής ευγένειας μέσω των γλωσσικών επιλογών των ομιλητών όταν πραγματώνουν ένα αίτημα και σε συνάρτηση με τις εκάστοτε επικοινωνιακές περιστάσεις. Δεδομένης της σύνδεσης συγκεκριμένων στρατηγικών ευγένειας με τα αιτήματα, η μελέτη των γλωσσικών αυτών μορφών οδηγεί σε συμπεράσματα για το γενικότερο πρότυπα της γλωσσικής ευγένειας στην αρχαία ελληνική κοινωνία του 5^{ου} αι. π.Χ.

Ειδικότερα, η μελέτη αυτή εστιάζει στην εξέταση των ειδών στρατηγικών ευγένειας που επιλέγουν οι ομιλητές για να διατυπώσουν το αίτημά τους και στην τροποποίησή τους, μελετώντας κατόπιν τις νόρμες ευγένειας που προκύπτουν. Μέσα από τη διερεύνηση των γλωσσικών επιλογών των ηρώων, αντλούνται πληροφορίες για το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο της εποχής. Επιπλέον, η συγκριτική μελέτη των έργων των τριών τραγικών συμβάλλει στον εντοπισμό των υφολογικών συγκλίσεων και αποκλίσεων, ενώ η συνολική εξέταση των έργων του ίδιου ποιητή βοηθά στην παρατήρηση των υφολογικών κλιμακώσεων. Τέλος, τα συμπεράσματα που προκύπτουν μελετώνται διαχρονικά, συνδέονται με τα σημερινά δεδομένα αναφορικά με την γλωσσική ευγένεια και εξετάζεται εάν το ήθος της ελληνικής ευγένειας παραμένει ίδιο ανά τους αιώνες ή εάν διαφοροποιείται.

Με τη συγκεκριμένη μονογραφία, επιτυγχάνεται ο φωτισμός των γλωσσικών συμπεριφορών των αρχαίων ομιλητών σε σχέση με τη διατύπωση των αιτημάτων, όπως και η προσέγγιση της νόρμας ευγενείας του 5^{ου} αι. π.Χ., συμβάλλοντας στην ερμηνεία του φαινομένου της γλωσσικής ευγένειας της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας.

Το ζήτημα της σιωπής των υποκριτών ως ένα αξιοσημείωτο δραματικό στοιχείο στο αρχαίο θέατρο και ειδικότερα, στις τραγωδίες του Ευριπίδη, εξετάζει η ακόλουθη μελέτη (Παπαδοπούλου, 2016). Επιχειρείται μια πλήρης μελέτη του συγκεκριμένου φαινομένου στο σύνολο του έργου του ποιητή. Για τον λόγο αυτό, οι σιωπές που εντοπίζονται ταξινομούνται σε σκηνικές και εξωσκηνικές, καθώς και ανά είδος. Για μια πληρέστερη ερμηνεία ορισμένων όψεων σιωπής, πραγματοποιείται παράλληλη παράθεση και των άλλων τραγικών (Αισχύλου και Σοφοκλή).

Παρόλο που η σιωπή ως δραματουργικό εργαλείο χρησιμοποιούνταν αρκετά συχνά στην αρχαία τραγωδία, η περίπτωση του Ευριπίδη διαφοροποιείται ως προς τον τρόπο χρήσης της, ο οποίος είναι πιο σύνθετος, περίπλοκος και συστηματικός, εντάσσοντάς την σε μια εκτεταμένη γκάμα σκηνών. Ο Ευριπίδης, με τους

συγκεκριμένους τεχνικούς χειρισμούς της σιωπής κατάφερε να αυξήσει την ένταση του δραματικού αποτελέσματος και να διανθίσει την σκηνοθεσία και τον διάλογο. Όπως τελικά αποδεικνύει η συγκεκριμένη μελέτη, η σιωπή αποτελούσε βασικό δομικό στοιχείο με πολλαπλές δραματικές λειτουργίες στο έργο του αρχαίου τραγικού ποιητή.

2.6. ΓΕΩΡΓΙΑ

Την περίοδο 2010-2020, δεν έχουν εντοπιστεί μονογραφίες που να αναφέρονται σε ζητήματα σχετικά με τη γεωργία στην αρχαία Ελλάδα.

2.7. ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ

Ένα μεγάλο μέρος του πλήθους των σωζόμενων επιγραφών και επιγραμμάτων της αρχαιότητας, προέρχεται από επιτύμβια σήματα γυναικών. Στην πλειοψηφία τους, οι θανούσες δηλώνονταν στα επιτύμβια σήματα απλώς ονομαστικά και με το πατρώνυμο ή το όνομα του συζύγου. Λίγες είναι οι περιπτώσεις που έχουν ευνοηθεί τιμώμενες από το οικείο περιβάλλον τους με ένα λαμπρότερο μνημείο με χαραγμένο ένα σύντομο επιτάφιο ποίημα. Το ζήτημα του μόρου των γυναικών στα αρχαία ελληνικά επιγράμματα, αποτελεί το αντικείμενο της μονογραφίας της Σπυροπούλου (Σπυροπούλου, 2013).

Στη διερεύνηση της σχέσης των γυναικών με τον θάνατο στην αρχαία Ελλάδα, εξετάζεται αρχικά, ο θάνατος γυναικών ως δημογραφικό μέγεθος (ηλικίες και αιτίες θανάτου γυναικών στα επιτύμβια επιγράμματα). Κατόπιν μελετάται η σημασία του επιτύμβιου επιγράμματος στην ταφική τελετουργία και οι επιτάφιοι θρήνοι και οι παραμυθητικοί τόποι στα αρχαία επιγράμματα. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στις οικογενειακές σχέσεις όπως αυτές αποτυπώνονται στα επιτύμβια επιγράμματα. Τέλος, εξετάζονται ιδιαίτερες γυναικείες ταυτότητες στα επιγράμματα.

Τα επιτύμβια επιγράμματα του αρχαίου κόσμου που έχουν σωθεί, αποτελούν μνημεία μιας παράδοσης και φορείς μιας βιοσοφίας που εμπλουτίζεται συνεχώς. Αντανακλούν κοινωνικές σχέσεις, τελετουργίες και πρακτικές της εποχής, επιβεβαιώνοντας εκ νέου τις κοινωνικές νόρμες. Η διαχρονική τους μελέτη, καθώς και

η συγκριτική με τα επιτύμβια επιγράμματα των ανδρών, προσφέρει σημαντικές πληροφορίες για τη ζωή και τον θάνατο των γυναικών στον αρχαίο κόσμο και επιπρόσθετα, για τις αλλαγές των νοοτροπιών και των κοινωνιών. Μαρτυρούν τέλος, τον τρόπο αντιμετώπισης του θανάτου στην αρχαία Ελλάδα.

Το ζήτημα του θανάτου, αλλά από διαφορετική οπτική, αποτελεί το αντικείμενο και της επόμενης μονογραφίας (Γιαννοπούλου, 2014). Συγκεκριμένα, εξετάζονται τα νεκροταφεία της αρχαίας Τροιζήνος, στα πλαίσια μελέτης της τοπογραφίας της. Παρόλο που το ιστορικό παρελθόν της πόλης είναι πλούσιο, όπως και τα αρχαία κατάλοιπα, εντούτοις η έρευνα γύρω από την περιοχή είναι περιορισμένη. Μελετώντας λοιπόν, τις παλαιές και τις νεότερες αρχαιολογικές μαρτυρίες, δημιουργείται η βάση προκειμένου να πραγματοποιηθεί εκ νέου η ιστορία και η τοπογραφία της αρχαίας Τροιζήνος.

Ειδικότερα, η μονογραφία αναφέρεται αρχικά στις αρχαίες γραπτές μαρτυρίες για την περιοχή (για την γεωγραφική της θέση, τη μυθική παράδοση, το ιστορικό πλαίσιο και τα μνημεία) και στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι αρχαιολογικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, οι μαρτυρίες νεότερων περιηγητών και τα κινητά ευρήματα από την πόλη της Τροιζήνος. Εκτενής αναφορά γίνεται στην ιστορία της πόλης, από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την σύγχρονη εποχή, με βάση τις υλικές μαρτυρίες. Ακολουθεί παρουσίαση των νεκροταφείων της Τροιζήνος, η τοπογραφία τους, οι επιτύμβιες στήλες και τυχαία ταφικά ευρήματα. Στη συνέχεια, εξετάζονται τα κτερίσματα. Παρουσιάζονται αγγεία και σκεύη από χαλκό, από πηλό, από διάφορα άλλα υλικά, όπως και άλλα μεταλλικά αντικείμενα.

Κατά την εξέταση των ταφικών εθίμων, μελετώνται τα γενικά χαρακτηριστικά των νεκροταφείων, η μορφή των τάφων και τα κτερίσματα. Τέλος, τα δεδομένα που προκύπτουν εντάσσονται στο συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο και ανασυνθέτουν την εικόνα της μνημειακής τοπογραφίας της αρχαίας Τροιζήνος, εμπλουτίζοντας τη γνώση για την πόλη αυτή.

Με την ανασύνθεση της εικόνας μιας άλλης αρχαίας πόλης, της αρχαίας Κυδωνίας, ασχολείται η μονογραφία της Τζανακάκη (Τζανακάκη, 2016). Συγκεκριμένα, η μελέτη αυτή, επιδιώκει να ανασυνθέσει την φυσιογνωμία της αρχαίας Κυδωνίας, σκιαγραφώντας την ιστορική της εξέλιξη από τους πρώιμους ιστορικούς αιώνες μέχρι το β' μισό του 4^{ου} αιώνα π.Χ.

Προκειμένου να κατανοηθεί η φυσιογνωμία μιας αρχαίας πόλης, είναι αναγκαία μια πολυεπίπεδη προσέγγιση. Έτσι, εξετάζονται τα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτισμικά χαρακτηριστικά της, αναλύονται και ανασυντίθενται, ούτως ώστε να προκύψει το πλησιέστερο στο πραγματικό αποτύπωμά της στον χρόνο και τον χώρο. Για τον σκοπό αυτό, μελετώνται ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία, καθώς και τα ευρήματα ανασκαφών. Αρχικά, παρουσιάζονται ζητήματα της μορφολογίας και του κλίματος της ευρύτερης περιοχής και ακολουθεί ο κατάλογος με τις ανασκαφικές θέσεις στην πόλη. Εξετάζεται η τοπογραφία και η διαχρονικότητα της αστικής οργάνωσης του αρχαίου οικισμού, των ιερών και της λατρείας. Μελετώνται οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις και η οργάνωση των νεκροταφείων.

Συνολικά, η συγκεκριμένη μονογραφία συμβάλλει στον εμπλουτισμό των γνώσεων σχετικά με την πόλη της αρχαίας Κυδωνίας, ανασυνθέτοντας τη φυσιογνωμία της και εντάσσοντάς την στο ιστορικό πλαίσιο της εξεταζόμενης περιόδου.

Με ζητήματα τυπολογίας, μορφολογίας και οικοδομικής οχύρωσης στην αρχαιότητα καταπιάνεται η μονογραφία της Μηλιώτη-Δράκου (Μηλιώτη-Δράκου, 2013) και πιο συγκεκριμένα, με τις οχυρώσεις των Αιγοσθένων. Από τα εξαιρετικά τεχνολογικά επιτεύγματα της αρχαιότητας, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν η πολεοδομία και η χωροταξία του αρχαίου κόσμου και ειδικότερα, η στρατιωτική αρχιτεκτονική.

Το φρούριο των Αιγοσθένων, αποτελεί σπάνιο φαινόμενο καλής διατήρησης, καθώς είναι μία από τις αρχαιότερες ολόλιθες οχυρώσεις του 4^{ου} αι. π.Χ. Μέσα από τη μελέτη του, καταρτίζονται πίνακες και αποδελτιώνονται οι σημαντικότερες μελέτες, εμβάζοντας έτσι σε ζητήματα που έχουν απασχολήσει την έρευνα. Πιο συγκεκριμένα, στο ιστορικό μέρος της μελέτης παρουσιάζονται οι πηγές, οι έρευνες και ζητήματα μεθοδολογίας μελέτης των αρχαίων οχυρώσεων. Κατόπιν, το ενδιαφέρον εστιάζει στην περιοχή των Αιγοσθένων, στην ευρύτερη περιοχή, στην στρατιωτική της σημασία, στη συνοπτική ιστορία της πόλης, στον πολεοδομικό της χαρακτήρα από τους αρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα. Τέλος, εξετάζεται το φρούριο των Αιγοσθένων, η ίδρυση και ο προορισμός του.

Στο τεχνικό μέρος της μονογραφίας, περιγράφονται οι οχυρώσεις των Αιγοσθένων και οι οικοδομικές φάσεις. Παρουσιάζεται εκτενώς η ακρόπολη, ο σχεδιασμός της και η οικοδομική. Με τα δεδομένα που προκύπτουν από τη

συγκεκριμένη μελέτη και με την εκπόνηση νέου τοπογραφικού σχεδίου της οχύρωσης, παρουσιάζονται ακριβέστερα τα δεδομένα του συγκεκριμένου χώρου και διατυπώνονται συμπεράσματα για τη μορφή και λειτουργία του εξαιρετικού αυτού μνημείου οχυρωματικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΕΩΣ ΤΟ 2010

3.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ο αρχαίος ελληνικός κόσμος, με την ύψιστη ακμή όλων των τομέων του ανθρώπινου βίου, τα μοναδικά επιτεύγματα, τη μοναδική πρόοδο του ανθρώπινου πνεύματος, έχει βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος πάμπολλων μελετητών, ερευνητών και ειδικών διαφόρων επιστημών, εδώ και πάρα πολλές δεκαετίες. Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζονται οι διατριβές από το 2000 έως το 2010, που αναφέρονται στην κοινωνία της αρχαίας Ελλάδας και σε θέματα της καθημερινής ζωής.

Συγκεκριμένα, μια διατριβή που επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στον τεχνητό φωτισμό στην αρχαία Ελλάδα είναι αυτή της Μουλλού (Μουλλού, 2010). Ερευνώντας τον φωτισμό από τις απαρχές του, από τη φωτιά, από την προέλευσή της, το μύθο γύρω από αυτή και την πρακτική της εφαρμογή μέσα από αρχαιολογικές μαρτυρίες, η μελέτη προχωρά στην καταγραφή των μέσων και των τρόπων τεχνητού φωτισμού κατά την αρχαιότητα (εστίες, πυρσοί, λύχνοι, κεριά). Διερευνάται το πώς ξεκίνησαν, η εξέλιξή τους, το κόστος, ο τρόπος που σχεδιάζονταν και ο τρόπος χρήσης τους. Κατόπιν, παρουσιάζεται η αποτελεσματικότητα των μέσων τεχνητού φωτισμού καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως εφόσον τα φωτιστικά μέσα είχαν την κατάλληλη διάταξη στον χώρο, ο τεχνητός φωτισμός στην αρχαιότητα μπορούσε να είναι αποτελεσματικός και οικονομικός. Αποτελούσε ένα κοινό αγαθό που το χρησιμοποιούσαν όλοι προς διευκόλυνση της καθημερινότητας και του γενικότερου τρόπου ζωής τους.

Μια άλλη διατριβή, εστιάζει στη διερεύνηση της χρήσης και της σημασίας του ασκού στην αρχαία Ελλάδα (Τερζής, 2009). Συγκεκριμένα, εξετάζεται ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του ασκού κατά την αρχαιότητα, μελετώντας αρχαία κατάλοιπα, γραπτές πηγές, την εικονογραφία της αρχαίας τέχνης, σύγχρονα εθνολογραφικά πορίσματα και τη σχετική βιβλιογραφία.

Αρχικά, η μελέτη επικεντρώνεται στην εξέταση κατασκευαστικών και μορφολογικών ζητημάτων μέσα από τις πηγές που προαναφέρθηκαν. Ακόμη, εξετάζεται η μυθολογική σημασία του ασκού σε σχέση με τη λατρεία του Διονύσου και τέλος, το χρηστικό του υπόβαθρο. Μελετάται η χρήση του σε διάφορες

καταστάσεις της ζωής, ως φουσερό, ως δοχείο μεταφοράς για υγρά κυρίως προϊόντα, ως πολεμική σκευή, ως αγγείο οικιακής και επαγγελματικής χρήσης, καθώς η αξιοποίηση του σκεύους σε διάφορες πτυχές του καθημερινού βίου, από τη διασκέδαση μέχρι την ιατρική. Επισημαίνεται ακόμη, πως για να κατασκευαστεί το δερμάτινο αυτό δοχείο, απαιτείται εμπειρία και τεχνογνωσία, τεχνική κατάρτιση και εξειδίκευση στη βυρσοδεψία. Προϋποτίθεται δηλαδή, μια ανάλογη κοινωνική ανάπτυξη.

Μελετώντας συγκριτικά τις διάφορες χρηστικές εκφάνσεις του ασκού, του σημαντικού αυτού στοιχείου του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, διερευνώντας τον πολυποίκιλο και διαδεδομένο ρόλο του, δημιουργείται μια απτή εικόνα της κατασκευής του, της μορφής και της χρήσης του κατά την αρχαιότητα.

Ένα ιδιαίτερο στοιχείο του πολιτισμού της ελληνικής αρχαιότητας, η σφράγιση των αρχαίων ελληνικών εμπορικών αμφορέων απασχόλησε την Πανάγου (Πανάγου, 2010). Οι εμπορικοί αμφορείς ήταν κεραμικά δοχεία, με τα οποία μεταφέρονταν προϊόντα και που σφραγίζονταν συνήθως στις λαβές τους. Το χρονικό πλαίσιο της διατριβής είναι από τον 7^ο - 1^ο αι. π.Χ., οπότε παρατηρείται η εμφάνιση των σφραγισμάτων στους ελληνικούς εμπορικούς αμφορείς.

Αρχικά, εξετάζεται διαχρονικά η ιστορία της σφράγισης, από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι τους νεότερους και κατόπιν, εντοπίζονται τα κέντρα στην αρχαία Ελλάδα, όπου παρασκευάζονταν ενσφράγιστοι εμπορικοί αμφορείς. Τα κέντρα παραγωγής παρουσιάζονται αλφαβητικά, με αναλυτικά στοιχεία της ταυτότητάς τους, της οικονομίας τους, της περιγραφής της σφράγισης, άλλων ενσφράγιστων αντικειμένων του ίδιου τύπου, της διασποράς των σφραγισμάτων.

Ακολούθως, μελετάται η σημασία της σφράγισης των ελληνικών εμπορικών αμφορέων (ως στοιχείο οικονομίας και ως μήνυμα), μέσα από τις ερμηνείες που έχουν διατυπωθεί και τα χαρακτηριστικά των σφραγισμάτων. Επίσης, η συγκεκριμένη διατριβή εξετάζει το πλήθος των σφραγισμάτων, αποτιμάται η διασπορά τους και ο τρόπος που ταυτίζεται η προέλευσή τους. Εξετάζονται άλλα ενσφράγιστα αντικείμενα και άλλα συστήματα σφράγισης και γίνεται προσπάθεια να προσδιοριστούν τα μεταφερόμενα αγαθά.

Τέλος, περιλαμβάνεται κατάλογος με τα ονόματα και τα εμβλήματα που εμφανίζονται στα σφραγίσματα των εμπορικών αμφορέων, όπως και κατάλογος διασποράς των σφραγισμάτων, εικόνες ανά κέντρο παραγωγής και χάρτες. Με την

διατριβή αυτή, δίνεται μια συνολική εικόνα της πρακτικής της σφράγισης των ελληνικών εμπορικών αμφορέων της αρχαιότητας και παρουσιάζονται τα συστήματα σφράγισης ανά τόπο και εποχή.

3.2. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Ο τομέας των επιστημών στην αρχαία Ελλάδα, όπως είναι γνωστό, γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση σημειώνοντας επιτεύγματα που καθόρισαν την πορεία και εξέλιξη του κόσμου. Ειδικότερα, ο χώρος των Μαθηματικών αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης πολλών διατριβών, όπως και της συγκεκριμένης που παρουσιάζεται εδώ (Φουρναράκης, 2005). Συγκεκριμένα, μέσα από τη μελέτη της σημασίας των μαθηματικών όρων «δοθέν» και «δεδομένον» και του τρόπου που λειτουργούν στο έργο του Ευκλείδη «Δεδομένα», επιδιώκεται να ερμηνευθεί εκ νέου η γεωμετρική ανάλυση των αρχαίων Ελλήνων. Δεδομένου ότι οι συγκεκριμένοι όροι εξακολουθούν να προβληματίζουν, αποδεικνύει πως ακόμη δεν έχει βρεθεί μια ερμηνεία της σημασίας τους που να είναι κοινά αποδεκτή, όπως και του τρόπου λειτουργίας τους και του λόγου ύπαρξής τους. Προκειμένου να μελετηθεί το περιεχόμενο και η ορολογία των «Δεδομένων», είναι αναγκαία η παράλληλη μελέτη της γεωμετρικής ανάλυσης των ελληνικών Μαθηματικών. Αποτελούν δηλαδή, οι όροι «δοθέν» και «δεδομένον» έναν συνδετικό κρίκο μεταξύ του έργου του Ευκλείδη και των ελληνικών Μαθηματικών.

Η διατριβή, ομαδοποιεί αρχικά όλες τις απόψεις που υπάρχουν από διάφορους μελετητές για το περιεχόμενο και την ορολογία των «Δεδομένων» του Ευκλείδη και κατόπιν, ερευνά τον τρόπο που εμφανίζονται οι όροι «δοθέν» και «δεδομένον» σε άλλα κείμενα του Ευκλείδη, αλλά και στον Αρχιμήδη και τον Απολλώνιο. Ακολουθεί γλωσσική και φιλοσοφική διάκριση των παραπάνω όρων και έπειτα, επιχειρείται μια νέα ερμηνεία της γεωμετρικής ανάλυσης αφού πρώτα εξετάζονται οι ορισμοί, οι υπάρχουσες ερμηνείες και τα ερωτήματα σε σχέση με την γεωμετρική ανάλυση. Μέσα την παρουσίαση παραδειγμάτων προβληματικής γεωμετρικής ανάλυσης στον Αρχιμήδη και στον Απολλώνιο, αποδεικνύεται τελικά πως η γεωμετρική ανάλυση της κλασικής εποχής αφορούσε μόνο τα προβλήματα.

Μέσα από τη συγκεκριμένη έρευνα και μελέτη, οι όροι του Ευκλείδη καθίστανται κατανοητοί και λειτουργικοί. Επιπλέον, αποτιμώντας συνολικά την

ορολογία «δοθέν» και «δεδομένον» επιτυγχάνεται μια καλύτερη θεώρηση του έργου του. Τέλος, εκτιμάται σε άλλο βαθμό και η αξία του Ευκλείδη ως ερευνητή.

3.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ο χώρος της πολιτικής της αρχαίας Ελλάδας, έχει αποτελέσει πολλάκις το αντικείμενο του ενδιαφέροντος πολλών μελετών και διατριβών, όπως και της διατριβής της Ψυχογιού (Ψυχογιού, 2001). Η μελέτη αυτή, εστιάζει στα προσωνύμια και τους χαρακτηρισμούς των Αθηναίων πολιτικών του 5ου και 4ου αι. π.Χ., συμβάλλοντας στη γενικότερη μελέτη της πολιτικής σκηνής της αρχαίας Αθήνας. Συγκεκριμένα, για την διερεύνηση του θέματος αυτού εξετάζονται οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται στους Περικλή, Κλέωνα, Κλεώνυμο, Υπέρβολο, Αλκιβιάδη, Θηραμένη, Δημοσθένη, Αισχίνη, Ηγήσιππο, Καλλιμέδοντα.

Τα εκφραστικά μέσα (συγκρίσεις, μεταφορές, παρομοιώσεις) ακόμη και οι ύβρεις και οι λοιδορίες που είχαν χρησιμοποιηθεί στην αρχαία Αθήνα για τα πολιτικά πρόσωπα της εποχής, κυρίως με αρνητική χροιά, παρουσιάζουν ιστορικό ενδιαφέρον. Εντύπωση προκαλεί στον σύγχρονο μελετητή ο πλούτος τους, οι συνειρμοί, η κριτική που εκφράζεται μέσα από αυτά. Ωστόσο, προβληματισμός προκύπτει σχετικά με το κατά πόσο οι χαρακτηρισμοί αυτοί των πολιτικών ανδρών ήταν λειτουργικοί και αποτελεσματικοί, στα πλαίσια των πολιτικών αντιπαραθέσεων, καθώς και αν είχαν αντίκτυπο στα πρόσωπα όπου απευθύνονταν. Επίσης, παρόλο που η παρρησία είχε κατοχυρωθεί από την αθηναϊκή δημοκρατία, οι ύβρεις βάσει των σημερινών αντιλήψεων, συνιστούν προσβολή της προσωπικότητας του ατόμου. Εξετάζεται λοιπόν, το ζήτημα και από την ηθική και την νομική πλευρά.

Για τα πολιτικά πρόσωπα του 4^{ου} αι. έχουν σωθεί πολιτικοί λόγοι, από όπου αντλεί υλικό η συγκεκριμένη διατριβή. Όμως, καθώς δεν έχουν σωθεί πολιτικοί λόγοι από τον 5^ο αι., εξετάζεται η πολιτική κριτική μέσα από τις κωμωδίες, οι οποίες τότε εκτός από μέσο διασκέδασης, ήταν και μέσο άσκησης κριτικής, είχανε κατά κάποιον τρόπο τον ρόλο που έχει σήμερα ο Τύπος.

Η διατριβή που ακολουθεί (Σταμουλάκη, 2009), πραγματεύεται το θέμα της φιλίας και του έρωτα στην αρχαία Ελλάδα μέσα από τους διαλόγους του Πλάτωνα «Λύσις», «Συμπόσιο» και «Φαίδρος».

Μέσα από τη μελέτη των συγκεκριμένων διαλόγων, επιδιώκεται να αντληθούν πληροφορίες αναφορικά με την έννοια της φιλίας και του έρωτα στην αρχαιότητα. Για τον Πλάτωνα, ο Έρωτας αποτελούσε μια από τις εφαρμογές της ηθικής, η ιδέα του υπάρχει στον ουρανό και δεν συγχέεται με την ιδέα της ηδονής, η οποία είναι εφήμερη και φθαρτή. Πρόκειται για μια θεωρία γεμάτη πάθος για το φυσικό και ηθικό κάλλος. Όσον αφορά την έννοια της φιλίας, αποτελεί το αίσθημα όπου καταλήγει ο φιλοσοφικός Έρωτας. Η σύνδεση της Φιλίας και της φιλοσοφίας στην αρχαιότητα είναι βαθύτατη, από τους Πυθαγόρειους, στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, κάτι το οποίο επιχειρεί να καταδείξει η συγκεκριμένη μελέτη.

Αντικείμενο της διατριβής που ακολουθεί (Παππάς, 2007), είναι η πολιτική φιλοσοφία της εκπαίδευσης στην αρχαία Αθήνα. Ειδικότερα, ιχνηλατείται η σχέση της πολιτικής φιλοσοφίας με την εκπαίδευση, αναλύοντας αρχικά την έννοια της *πόλης* και του *πολίτη* και κατόπιν, της παιδείας και της εκπαίδευσης. Μελετώνται οι εκπαιδευτικές απόψεις φιλοσόφων όπως ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, μέσα από τα σχετικά έργα τους («Πολιτεία», «Νόμοι», «Πρωταγόρας», «Μένων» του Πλάτωνα και «Μετά τα Φυσικά», «Ηθικά Νικομάχεια» και «Πολιτικά» του Αριστοτέλη).

Η άρρηκτη σύνδεση της εκπαίδευσης και της πολιτικής, όπως καταδεικνύεται με την παρούσα διατριβή, δημιούργησε αξεπέραστα πρότυπα πολιτικής ταυτότητας και αγωγής του πολίτη στην ελληνική αρχαιότητα. Η θεμελιώδης συμβολή του Πλάτωνα στην πολιτική φιλοσοφία, οδήγησε στην ανάδειξη προβλημάτων που μέχρι σήμερα βρίσκονται στο επίκεντρο φιλοσοφικών συζητήσεων. Όσον αφορά την αγωγή, η πλατωνική θεωρία των Ιδεών συνιστά ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα παιδείας με στόχο την διαπαιδαγώγηση του σωστού πολίτη. Από την άλλη, η αριστοτελική αντίληψη περί πολιτικής αποτελεί τη σύνοψη της αρχαιοελληνικής πολιτικής θεωρίας, καθώς βασίζεται σε γενικότερες οντολογικές και επιστημολογικές προϋποθέσεις αλλά και σε συστηματικές εμπειρικές παρατηρήσεις και αναλύσεις. Ανάμεσα στο ιδεατό και το εφικτό, με γνώμονα την αρχή του μέτρου, ο Αριστοτέλης μελετά τις πραγματικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή του σωστού πολιτεύματος. Στο πεδίο της εκπαίδευσης η θέση του είναι σε γενικές γραμμές ηθικοπολιτική, αναφερόμενος στον ηθικό σκοπό της πόλεως αλλά και στο ηθικό περιεχόμενο του πολίτη.

3.4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Η λογοτεχνική παραγωγή της αρχαιότητας ήταν ιδιαίτερα πλούσια και μέχρι σήμερα έχει απασχολήσει πλήθος μελετών και ερευνών. Μια σχετική διατριβή (Γιαννίκου, 2010), εστιάζει στην Σαπφώ και στον τρόπο που επηρέασε την αρχαία ελληνική λογοτεχνία. Συγκεκριμένα, επιδιώκει να εντοπίσει την επιρροή της Σαπφώς, όπως αυτή εντοπίζεται σε ρητές και έμμεσες αναφορές, σε υπαινιγμούς και κοινούς τόπους. Ειδικότερα, μελετάται η επιρροή της Σαπφώς στον Αριστοφάνη και γενικότερα, στην αρχαία, στη μέση και νέα κωμωδία, στον Πλάτωνα, στον Αριστοτέλη και τους σχολιαστές τους. Έπειτα, οι αναφορές αυτές ερμηνεύονται διαθεματικά και διακειμενικά βάσει των ερμηνευτικών συμφραζομένων της εκάστοτε εποχής.

Δεδομένου πως το σωζόμενο υλικό πολλών αιώνων είναι αποσπασματικό, αντιφατικό και ανομοιογενές, η συγκεκριμένη διατριβή στοχεύει στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ του σαπφικού κειμένου και των μεταγενέστερων κειμένων, καθώς και στην κατάδειξη ορισμένων βασικών σημείων επαφής τους. Καταλήγοντας, στην εν λόγω διατριβή διαπιστώνεται πως η Σαπφώ επιδρά βαθιά και δίχως διακοπή στην κατοπινή λογοτεχνική παραγωγή, επιβεβαιώνοντας τη δεσπόζουσα θέση της στα κυριότερα είδη της ελληνικής λογοτεχνίας. Ενσαρκώνοντας η Σαπφώ την άφθαρτη ποιητική δόξα, ανήκει στα σπουδαία πνεύματα της αρχαιότητας αποτελώντας αδιαμφισβήτητα ένα από τα σύμβολα του αρχαίου ελληνικού κόσμου.

Στον χώρο της λογοτεχνίας κινείται και η επόμενη διατριβή που παρουσιάζεται (Φαρακλός, 2003), η οποία μελετά τις αρχαίες Μιλησιακές ιστορίες. Δεδομένου ότι οι μέχρι τώρα σχετικές έρευνες επικεντρώνονται στη διατύπωση απόψεων για την ειδολογική κατάταξη των «Μιλησιακών ιστοριών» ή τη μετάφρασή τους στα λατινικά, η συγκεκριμένη διατριβή επιδιώκει να καλύψει αυτό το κενό, αναζητώντας την ταυτότητα της Μιλησιακής παράδοσης. Έτσι, η μελέτη προχωρά στη συγκέντρωση πληροφοριών για τον Αριστείδη τον Μιλήσιο, το συγγραφέα των «Μιλησιακών» και στη συνολική εξέταση των μαρτυριών για τις Μιλησιακές ιστορίες, για την στοιχειοθέτηση των ερευνητικών πτυχών της Μιλησιακής παράδοσης. Συνεχίζει με τη μελέτη των σωζόμενων αποσπασμάτων από τα «Μιλησιακά». Τέλος, επιδιώκεται ο εντοπισμός «μιλησιακών» υφολογικών και αφηγηματικών χαρακτηριστικών (εναλλαγή πεζού και ποιητικού λόγου, *ακατάσκευος λόγος* κ.α.), σε έργα που παραβάλλονται με τη Μιλησιακή παράδοση.

Τέλος, ακόμη μια διατριβή που παρουσιάζεται εδώ (Αδαμίδη, 2004), έχει ως θέμα της την πρόσληψη και χρήση δραματικών στοιχείων στο αρχαίο ελληνικό μυθιστόρημα, με έμφαση στον Ηλιόδωρο και τον Αχιλλέα Τάτιο. Διερευνάται η πρόσληψη μιας σειράς δραματικών στοιχείων από τον Ηλιόδωρο και τον Τάτιο, με κύριο στόχο την ανάδειξη της δραματικής υπόστασης του αρχαίου ελληνικού μυθιστορήματος. Ειδικότερα, μελετάται ο τρόπος που οι δύο συγγραφείς «μεταποιούν» στο έργο τους δραματικά στοιχεία.

Το μυθιστόρημα στην αρχαία Ελλάδα ήταν υποτιμημένο καθώς, λόγω της διασταύρωσης σε αυτό προγενέστερων λογοτεχνικών ειδών και της αξιοποίησης στον πεζό λόγο των δραματικών στοιχείων για λόγους ψυχαγωγίας, δεν θεωρούνταν αυτοτελές λογοτεχνικό είδος. Εξετάζεται λοιπόν, ο προβληματισμός που προκύπτει αναφορικά με την ταξινόμησή του. Διερευνώνται ζητήματα ορολογίας, τα «κατά ποιόν» συστατικά (*λέξις, μύθος*) του αρχαίου ελληνικού μυθιστορήματος, ενώ εξετάζεται και το ζήτημα της αληθοφάνειας και της δραματικής ψευδαίσθησης, όπως και των θεατρικών μεταφορών στα έργα του Ηλιόδωρου και Τάτιου.

Εν τέλει, συμπεραίνεται πως οι δύο συγκεκριμένοι συγγραφείς επεδίωκαν αφενός την σύνδεσή τους με τη θεατρική παράδοση και αφετέρου τη μεταμόρφωση του δράματος και της τραγωδίας σε αφηγηματικούς μηχανισμούς ούτως ώστε να εξηγήσουν την ποιητική των κειμένων τους. Επομένως, αποδεικνύεται ότι ήταν και οι δύο πλήρως συνειδητοποιημένοι αναφορικά με την αφηγηματική τεχνική που χρησιμοποιούσαν.

3.5. ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ο χώρος του αρχαίου ελληνικού θεάτρου έχει προσελκύσει ουκ ολίγες φορές το ενδιαφέρον των μελετητών και ερευνητών, καθώς προσφέρει εξαιρετικά πλούσιο υλικό για διερεύνηση. Έτσι, η διατριβή της Τσάλτα (Τσάλτα, 2007), επικεντρώθηκε στην εξέταση του ρόλου του στοιχείου της γνώσης στην τραγωδία και ιδιαίτερα στο έργο του Σοφοκλή.

Θεωρείται πως οι έννοιες «γνώση» και «εξαναγκασμός» συνδέονται με έναν ιδιαίτερο και άρρηκτο τρόπο. Τη σχέση των εννοιών αυτών επιδιώκει η συγκεκριμένη διατριβή να φωτίσει, μέσα από την πολύπλευρη προσέγγισή τους. Με τον όρο «γνώση»

στην προκειμένη περίπτωση, δηλώνονται ορισμένα κύρια γνωστικά στοιχεία και πληροφορίες του έργου που αποκαλύπτονται στον ήρωα ή που τα συνειδητοποιεί. Ο όρος «εξαναγκασμός» αφορά την άσκηση πιέσεων, εσωτερικών και εξωτερικών, στους ήρωες, αναγκάζοντάς τους να αποκαλύψουν όσα γνωρίζουν ή να διεκδικήσουν να μάθουν όσα νιώθουν ότι αγνοούν. Η συγκεκριμένη μελέτη, εστιάζει στα έργα του Σοφοκλή, εξετάζοντας όμως και τις τραγωδίες του Αισχύλου και του Ευριπίδη, για την εξαγωγή ολοκληρωμένων συμπερασμάτων αναφορικά με την λειτουργία της σχέσης των εννοιών «γνώση»-«εξαναγκασμός» στο δραματικό έργο συνολικά.

Αρχικά, αναζητούνται και αναδεικνύονται οι εξωτερικοί παράγοντες που λειτουργούν ως φορείς άσκησης πίεσης και υπό το πρίσμα αυτό, ερμηνεύονται οι αντιδράσεις και η συμπεριφορά των ηρώων. Έπειτα, ακολουθεί η εξέταση των περιπτώσεων όπου η γνώση αποκαλύπτεται εξαιτίας εσωτερικών πιέσεων, λόγω εσωτερικού εξαναγκασμού. Παρουσιάζονται ακόμη, οι περιπτώσεις που η αποκάλυψη της γνώσης γίνεται λόγω ανθρώπινης ή θεϊκής παρέμβασης. Τέλος, διερευνάται η περίπτωση όπου οι εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες εξαναγκασμού αλληλεπιδρούν, καθιστώντας την αποκάλυψη της γνώσης επιβεβλημένη.

Ακολουθεί, μέσα από την παράλληλη μελέτη των έργων των τριών τραγικών, ο εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών στα έργα τους. Επισημαίνεται ακόμη, η ιδιαίτερη βαρύτητα που προσδίδουν και οι τρεις (και περισσότερο ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης) στη σχέση «γνώση»-«εξαναγκασμός», θεωρώντας τη «γνώση» μια μορφή αναπόδραστης αναγκαιότητας. Επιπρόσθετα, διερευνώντας υπό το πρίσμα αυτό τη στάση των ηρώων απέναντι στην αποκάλυψη της γνώσης, καταδεικνύεται η πολύμορφη τραγικότητα του προσώπου που *πρέπει* να αποκαλύψει και που *πρέπει* να μάθει.

Η αρχαία κωμωδία και τα έργα του Αριστοφάνη και πιο συγκεκριμένα, η *ειρηνική τριάδα* «Αχαρνείς», «Ειρήνη» και «Λυσιστράτη» αποτελούν το αντικείμενο μελέτης της διατριβής που παρουσιάζεται ακολούθως (Κυριακίδου, 2010). Εξετάζεται το θέμα της ειρήνης και του πολέμου, όπως παρουσιάζεται μέσα από τα έργα του αρχαίου κωμικού ποιητή.

Αρχικά, γίνεται η παρουσίαση του ιστορικού πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι συγκεκριμένες κωμωδίες και των βασικών γεγονότων που επηρέασαν τη συγγραφή τους. Διαπιστώνεται έτσι, η ενσωμάτωση ιστορικών γεγονότων με τέτοιο τρόπο ώστε

δικαιολογούν τις ενέργειες των ηρώων, επιτυγχάνεται δηλαδή σύνδεση της πραγματικότητας με τη φαντασία. Η διερεύνηση των αιτιών πολέμου γίνεται μέσω της γνώμης των ηρώων με παράλληλη αναφορά των πραγματικών ιστορικών αιτιών και αιτιολόγηση της διαστρέβλωσής τους στην κωμωδία. Τα άτομα που πρωταγωνιστούν σε κάθε έργο, είναι υπερασπιστές της ειρήνης και τα ονόματά τους, όπως και ο χαρακτήρας τους, που αναλύονται στη συνέχεια αποδεικνύουν τη σύνδεσή τους με το φιλειρηνικό πνεύμα. Κατόπιν, ο σχολιασμός των υπέρμαχων του πολέμου, των φιλοπόλεμων, όπως ο Λάμαχος και ο Κλέων, συσχετίζεται με πραγματικά γεγονότα και ασκείται έντονη κριτική.

Πέραν του ατομικού παράγοντα, ερευνάται και το ομαδικό στοιχείο, ο χορός, του οποίου η ταυτότητα προσδιορίζεται σε κάθε μια από τις τρεις κωμωδίες. Φαίνεται λοιπόν, πως στους «Αχαρνείς» ο χορός είναι πολεμοχαρής και εκδικητικός, στην «Ειρήνη» η στάση του είναι φιλειρηνική και στη «Λυσιστράτη» είναι χωρισμένος σε δύο ημιχόρια (ανδρικό και γυναικείο) που διαπληκτίζονται και τελικά συμφιλιώνονται. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα μέσα που χρησιμοποιούνται σε κάθε έργο για την επίτευξη της ειρήνης. Στους «Αχαρνείς» είναι κυρίως υπερφυσικά, στην «Ειρήνη» αποτελούν συνδυασμό μυθικού, πνευματικού και του υλικού στοιχείου, ενώ στη «Λυσιστράτη» τα μέσα βρίσκονται πιο κοντά στα ανθρώπινα δεδομένα, διατηρώντας όμως κάτι το *αδύνατον*. Ακολουθεί η παρουσίαση των μορφών της Ειρήνης (ως σπονδή, ως γοητευτική γυναικεία ύπαρξη, ως φυλακισμένη θεά, ως συμφιλίωση) και του Πολέμου (ως μέθυσοι, ως τρομερός μάγειρας, ως φωτιά και θύελλα). Έπονται οι αναφορές σε δάνεια από το έπος και την τραγωδία. Τέλος, παρουσιάζονται οι συνέπειες του πολέμου και της ειρήνης, ενώ προβάλλονται και ορισμένες απόψεις σχετικά με τις προθέσεις του Αριστοφάνη.

Σε δύο δραματικά πρόσωπα, στον Αίαντα και την Διήανειρα από τα έργα του Σοφοκλή «Αίας» και «Τραχίνιες», εστιάζει η ακόλουθη μελέτη το ενδιαφέρον της (Χρηστινίδης, 2010). Ειδικότερα, εξετάζεται η διαδρομή που διανύουν αναζητώντας την ταυτότητά τους. Μελετώντας αρχικά, τη σχέση ανάμεσα στο πρόσωπο και το προσωπείο, το *πρόσωπο* των Ελλήνων και το δραματικό πρόσωπο, αναδεικνύεται ο ρόλος που διαδραμάτισε το προσωπείο στο να εξελιχθεί ο όρος «πρόσωπο». Το προσωπείο οδήγησε στο χαρακτήρα, ο χαρακτήρας στον ρόλο και ο ρόλος στον ηθοποιό που τον υποδύεται. Η αρχαία σκέψη θεωρούσε πως η γνώμη του ατόμου για τον εαυτό του εγκλωβίζεται στην αμοιβαιότητα μεταξύ *βλέπω* και *βλέπομαι*. Το

πρόσωπο είναι εκείνο που παρουσιάζεται στα μάτια του άλλου και η ταυτότητα του ατόμου εξαρτάται από εκείνο που οι άλλοι βλέπουν σε αυτό.

Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάζεται η προσπάθεια του Αίαντα για την ανάκτηση της χαμένης του ταυτότητας και η απόφασή του να βάλει τέλος στη ζωή του, προκειμένου να γλιτώσει από την ντροπή και τον εξευτελισμό και να επιβεβαιώσει ξανά την πολεμική του αρετή και τον ηρωισμό του. Με τον τρόπο αυτό, ο ήρωας αποκαθίσταται, αναγνωρίζεται και κατοχυρώνει το πρόσωπό του. Το ίδιο επιδιώκει και η Διηάνειρα προκαλώντας τον θάνατό της, να αποκαταστήσει την ταυτότητά της, όπως τελικά συμβαίνει.

3.6. ΓΕΩΡΓΙΑ

Αναφορικά με την γεωργία και την αγροτική ζωή εν γένει στην αρχαία Ελλάδα, η σχετική βιβλιογραφία φαίνεται πως είναι αρκετά περιορισμένη. Μια συγκεκριμένη διατριβή του 2010 (Βασιλειάδου, 2010), ασχολείται με το θέμα αυτό και ειδικότερα, με την αγροτική ζωή στην αρχαία Πιερία. Με βάση τα πρόσφατα αρχαιολογικά τεκμήρια στην περιοχή (ανακαλύψεις αγροικών, αγροτικά εργαλεία, οργανικά κατάλοιπα πλουτοπαραγωγικών αγροτικών πηγών), επιχειρείται να σκιαγραφηθεί ο αγροτικός βίος στην αρχαία Πιερία, φωτίζοντας πτυχές της αγροτικής δραστηριότητας στην περιοχή.

Στην προσπάθεια αυτή, συνέβαλαν σημαντικά τα πορίσματα των πρόσφατων αρχαιολογικών ανασκαφών, καθώς και οι σχετικές γραμματειακές πηγές. Αρχικά, η διατριβή εστιάζει στην ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν την γεωργία, όπως τα γεωγραφικά στοιχεία, το μικροκλίμα και η χλωρίδα της περιοχής και ακολουθεί η ανάλυση των δασικών πλουτοπαραγωγικών πηγών (ρητίνη, ξυλεία), στο πλαίσιο μελέτης της αγροτικής οικονομίας της εποχής. Στο ίδιο πλαίσιο, εξετάζονται στην πορεία οι καλλιέργειες (σιτοπαραγωγή, ελαιοπαραγωγή, αμπελοκαλλιέργεια) και η κτηνοτροφία (μέλισσες, κτηνοτροφικά προϊόντα). Τέλος, παρουσιάζονται τα ευρήματα των τελευταίων αρχαιολογικών ανασκαφών: δύο τμήματα αγροικίας που βρέθηκαν στην περιοχή και γεωργικά εργαλεία (δρεπάνια, πέλεκεις, άροτρο, πριόνια και άλλα εργαλεία κατεργασίας κρέατος).

Η διατριβή ολοκληρώνεται με τον εντοπισμό των ιστορικών γεγονότων που αποτέλεσαν σταθμούς στην αγροτική ιστορία της αρχαίας Πιερίας, καθώς και των ρυθμίσεων της αγροτικής πολιτικής που επηρέασαν τα αγροτικά πράγματα της περιοχής. Ενταγμένα στο συγκεκριμένο χωρικό και χρονικό πλαίσιο, τα ευρήματα των αρχαιολογικών ανασκαφών ερμηνεύονται από άλλη οπτική συμβάλλοντας στην προσπάθεια ανασύνθεσης της εικόνας της γεωργίας στην αρχαία Πιερία.

3.7. ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ

Τα σωζόμενα μνημεία από την αρχαία Ελλάδα, εδώ και πάρα πολλές δεκαετίες, προσελκύουν το ενδιαφέρον των ερευνητών και μελετητών παγκοσμίως. Στοιχεία του αρχαίου κόσμου και πολιτισμού, συνεχίζουν να έρχονται στο φως και να ερευνώνται ενδελεχώς. Με μια συγκεκριμένη διατριβή (Προσκυνητοπούλου, 2001), επιχειρείται μια διαχρονική επισκόπηση της αρχαίας πόλης της Επιδαύρου, μέσα από τα αρχαιολογικά ευρήματα και τις ιστορικές μαρτυρίες. Ειδικότερα, έχει ως σκοπό την συγκέντρωση των ιστορικών και αρχαιολογικών δεδομένων, για την παρουσίαση της εικόνας της αρχαίας πόλης της Επιδαύρου, σκιαγραφώντας τη μορφή και τον χαρακτήρα της και καταγράφοντας τις σχέσεις της (θρησκευτικές, πολιτικές, οικονομικές κ.α.) με τις άλλες πόλεις. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, αντλούνται στοιχεία από αρχαίες γραπτές πηγές, από επιγραφικές μαρτυρίες, ευρήματα ανασκαφών και από υποθαλάσσιες έρευνες.

Πιο συγκεκριμένα, μετά από την παρουσίαση των πληροφοριών και των παρατηρήσεων από τους αρχαίους συγγραφείς και τους πρώτους περιηγητές, ακολουθεί η αναφορά των ανασκαφικών ερευνών και μελετών, παλαιότερων και πιο πρόσφατων, σχετικά με ευρήματα από την αρχαία Επίδαυρο. Η διατριβή συνεχίζει με την παρουσίαση των πληροφοριών των επιγραφικών μαρτυριών, από όπου αντλούνται πληροφορίες για την καταγωγή των κατοίκων, την προέλευση της ονομασίας, τη διάλεκτο και το πολίτευμα της πόλης. Ακολούθως, επιχειρείται η σκιαγράφηση της οικονομικής δομής της πόλης και ο εντοπισμός του τρόπου διαβίωσης των ανθρώπων και των ασχολιών τους.

Με βάση τις παραπάνω πηγές, διερευνάται η ιστορία της πόλης και των σχέσεών της με άλλες πόλεις, ενώ ακόμη παρουσιάζονται τα κύρια γεγονότα που διαμόρφωσαν την εικόνα και την εξέλιξη της αρχαίας πόλης της Επιδαύρου. Μελετάται

στενότερα η σχέση της με το ιερό του Ασκληπιού, με το οποίο γειτνιάζε, σε θρησκευτικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, καθώς και των ιερών και των θεοτήτων που λατρεύονταν στην πόλη. Τέλος, παρουσιάζεται η εικόνα της πόλης από τα Προϊστορικά χρόνια μέχρι τη Ρωμαϊκή περίοδο, με ιδιαίτερη έμφαση στην Ελληνιστική εποχή. Η διατριβή ολοκληρώνεται με έναν κατάλογο των αντικειμένων που έχουν βρεθεί στην περιοχή, με την ανάλογη ανάλυση και βιβλιογραφική τεκμηρίωση, όπως και με ευρετήριο ονομάτων και πραγμάτων, ώστε να εντοπίζονται εύκολα πληροφορίες προσώπων, πραγμάτων και γεγονότων που σχετίζονται με την αρχαία πόλη της Επιδαύρου.

Μια ακόμη διατριβή (Βασιλείου, 2007), επικεντρώνει το ενδιαφέρον της μεταξύ άλλων στα μνημεία της αρχαίας Ελλάδας. Συγκεκριμένα, ασχολείται με τον αστρονομικό προσανατολισμό μνημείων των προϊστορικών, αρχαίων και βυζαντινών χρόνων. Τα μνημεία που διερευνώνται είναι από την ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής μεσογείου (Ελλάδα, Αίγυπτος, Μάλτα). Η προσέγγιση του θέματος γίνεται μέσα από τη μελέτη αρχαιολογικών, ιστορικών, θρησκευτολογικών και μυθολογικών πηγών.

Αναλύεται αρχικά η έννοια του αστρονομικού προσανατολισμού των αρχαίων μνημείων και των ημερολογιακών συστημάτων και έπειτα, παρουσιάζονται εκτενώς οι έρευνες που έχουν διενεργηθεί αναφορικά με τους αστρονομικούς προσανατολισμούς σε διάφορα μνημεία. Στην διατριβή αυτή επίσης, παρατίθεται συνοπτικά η ιστορική εξέλιξη των περιοχών όπου έχουν βρεθεί τα υπό διερεύνηση μνημεία, προκειμένου να γίνεται καλύτερα κατανοητή η εξέλιξη του τρόπου κατασκευής των λατρευτικών χώρων. Κατόπιν, παρουσιάζονται ανά περιοχή και με χρονολογική σειρά τα μνημεία της Ελλάδας, από τους προϊστορικούς χρόνους, τα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια, μέχρι τη ρωμαϊκή εποχή, στα οποία ερευνάται η πιθανή αστρονομική ευθυγράμμιση με ουράνια σώματα ή φαινόμενα.

Δεδομένου ότι τα μνημεία της αρχαιότητας που έχουν σωθεί, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο, αποτελούν αντανάκλαση του τρόπου που εξελίχθηκαν οι ανθρώπινες κοινωνίες, η μελέτη του θέματος του προσανατολισμού των αρχαίων οικοδομημάτων, αποτελεί ακόμη έναν τρόπο να κατανοηθεί η ανθρώπινη σκέψη και ο ανθρώπινος πολιτισμός εν γένει.

Η επίδραση των αθλητικών χρησμών του μαντείου των Δελφών στην εδραίωση και ανάπτυξη των αρχαίων Ολυμπιακών αγώνων, απασχόλησε την Γιαννακάκη (Γιαννακάκη, 2003). Παρόλο που ο πολιτισμός της αρχαίας Ελλάδας είχε φτάσει σε αξεπέραστα ύψη ακμής, τα μαντεία επιδρούσαν ως γνωστόν σημαντικά στη δημόσια και ιδιωτική ζωή των ανθρώπων. Διερευνάται λοιπόν, ο μηχανισμός λειτουργίας τους και η επίδραση τους στο να εδραιωθούν και να αναπτυχθούν οι Ολυμπιακοί αγώνες κατά την αρχαιότητα.

Αρχικά, αναλύεται το ζήτημα της πίστης των ανθρώπων στο μεταφυσικό και της φυσιολατρίας, ενώ συγχρόνως υπογραμμίζεται η ιερότητα των αγώνων και των αθλητών. Γίνεται εκτενής αναφορά στον τρόπο λειτουργίας των μαντείων γενικά, στα Απολλώνεια μαντεία ιδιαίτερα και στον θεό Απόλλωνα, ως σημείο αναφοράς. Στη συνέχεια, γίνεται λόγος για την ιερότητα των αγώνων. Τέλος, εξετάζονται οι χρησμοί του Μαντείου των Δελφών και της Ολυμπίας σε σχέση με τους αρχαίους Ολυμπιακούς αγώνες. Μελετάται δηλαδή, η συμβολή των χρησμών στην εξύψωση των δρώμενων της Ολυμπίας, στην περιφούρηση της έννοιας της άμιλλας και του συναγωνισμού, στην εδραίωση της ιεροποίησης και αποθέωσης των Ολυμπιακών αγώνων και των αθλητών.

Με έναν άλλο ζήτημα της αρχαιότητας, τις αρχαίες νεκροπόλεις, ασχολείται η ακόλουθη διατριβή (Χρυσοστόμου, 2000). Το ενδιαφέρον της εστιάζει στα νεκροταφεία της αρχαίας Έδεσσας. Δεδομένου ότι τα νεκροταφεία αποτελούν αντικείμενο για πολλές έρευνες, η παρουσίαση των σχετικών στοιχείων σε συνδυασμό με τα νεότερα ευρήματα ανασκαφών αποτελεί τον απώτερο στόχο της συγκεκριμένης διατριβής.

Ειδικότερα, μελετώνται στοιχεία για τη ζωή στην αρχαία Έδεσσα, μια πόλη σημαντική κατά την αρχαιότητα, καθώς και για διάφορους τομείς της αρχαίας ταφικής πρακτικής. Παρουσιάζεται ένας συνοπτικός κατάλογος των νεκροταφείων της περιοχής και κατόπιν, εξετάζεται η τυπολογία και η αρχιτεκτονική των τάφων, παρουσιάζονται τα έθιμα ταφής της αρχαιότητας, η κεραμική και τα πήλινα ειδώλια, όπως και τα μεταλλικά ευρήματα στην πόλη της Έδεσσας.

Η διατριβή που παρουσιάζεται στη συνέχεια (Θωμάς, 2009), μελετά τις αρχαίες οχυρώσεις και ειδικότερα, αυτές στην Κεφαλλονιά. Το ζήτημα των οχυρώσεων του αρχαίου ελληνικού κόσμου έχει μεγάλο επιστημονικό ενδιαφέρον, δεδομένου ότι ο

τρόπος κατασκευής τους, η τεχνική τους ποιότητα και η μνημειώδης κλίμακα, τις καθιστούν επιτεύγματα. Προκειμένου να διαμορφωθεί μια όσο το δυνατόν σαφής εικόνα του συστήματος άμυνας της Κεφαλλονιάς, εξετάζονται τα σημαντικότερα τμήματα των οχυρώσεών της (Σάμη, Κράνη, Πρόννοι, Πάλη). Τα τέσσερα αυτά μεγάλα αμυντικά κέντρα της Κεφαλλονιάς στην αρχαιότητα, αντιστοιχούν γεωγραφικά στις σημερινές πόλεις του νησιού Σάμη, Αργοστόλι, Πόρος, Ληξούρι.

Αρχικά, εξετάζεται το ιστορικό και το φυσικό πλαίσιο της περιοχής (φυσικό ανάγλυφο, γεωτεκτονικά και κλιματικά στοιχεία) και στη συνέχεια, παρουσιάζεται το σύστημα των αρχαίων οχυρώσεων στην Κεφαλλονιά. Έχουν επιλεγεί προς διερεύνηση τα σημαντικότερα τμήματα των οχυρώσεων, εκείνα που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον από δομικής άποψης και επομένως, τα πλέον αντιπροσωπευτικά, ώστε να διαμορφωθεί μια πλήρης εικόνα. Με τον τρόπο αυτό, η διατριβή συμβάλλει στη μελέτη των αρχαίων λιθοδόμων. Η ακμή της οικοδομικής τεχνολογίας στην αρχαία Ελλάδα, έδωσε έργα που μέχρι σήμερα εντυπωσιάζουν και προκαλούν μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον όσον αφορά τον σχεδιασμό τους, την λιθοξοϊκή τους ποιότητα, την καλή συνάρμωση, τον τρόπο μετακίνησης μεγάλων όγκων.

Σε ανάλογο πλαίσιο, κατά κάποιον τρόπο, κινείται και η διατριβή της Κουκουβού (Κουκουβού, 2010), η οποία ασχολείται με τη λατομία οικοδομικού λίθου στην αρχαιότητα και ειδικότερα, με τα λατομεία πωρόλιθου στην αρχαία Βέροια, τα οποία ανασκάφηκαν το 2001. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνταν για την παραγωγή και διάθεση του λίθου, συνδέεται στενά τόσο με το τεχνολογικό επίπεδο των κοινωνιών στην αρχαιότητα όσο και με την οργάνωσή τους, σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, καθώς και με το πολιτισμικό πλαίσιο της εποχής.

Παρόλο που η αρχαία λατομική δραστηριότητα έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερευνών, εντούτοις η πλειοψηφία τους εστιάζει στα λατομεία μαρμάρου. Όμως, ο κοινός οικοδομικός λίθος, ο *πόρος*, ήταν ένα ιδιαίτερα διαδεδομένο δομικό υλικό στην αρχαιότητα, όπως μαρτυρούν τα σημαντικά αρχιτεκτονικά μνημεία της εποχής. Έτσι, η συγκεκριμένη διατριβή, στα πλαίσια μελέτης της αρχαίας λατομικής δραστηριότητας, επικεντρώνεται στα αρχαία λατομεία πωρόλιθου της Βέροιας.

Κατ' αρχήν, παρουσιάζεται σε γενικές γραμμές η λατομική δραστηριότητα στην αρχαιότητα και κατόπιν, ο πωρόλιθος ως δομικό υλικό. Παρουσιάζεται ένας κατάλογος των σημαντικότερων λατομείων πωρόλιθου της Ελλάδας (Κόρινθος,

Κλεωνές, Αίγινα, Πειραιάς, Ρόδος, Νάουσα) και ακολουθεί εκτενέστερη παρουσίαση των αρχαίων λατομείων της Βέροιας (λατομεία των Ασωμάτων). Περιγράφονται τεχνικές λιθοτομίας, ο τρόπος και τα εργαλεία εξόρυξης, η οργάνωση και διαχείριση των λατομείων. Έπειτα, επιχειρείται να προσδιοριστεί ο προορισμός του πωρόλιθου και η προέλευσή του.

Στο πλαίσιο αυτό, διενεργήθηκε μελέτη του πετρώματος που εξορύχθηκε από την περιοχή (λατομείο Ασωμάτων) με τις ανασκαφές του 2001, με στόχο τη διερεύνηση του πιθανού προορισμού και της προέλευσης του δομικού αυτού υλικού. Τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης, έδειξαν ότι είναι δυνατή η συγκρότηση μιας βάσης, ούτως ώστε να δημιουργηθεί μια πρώτη τράπεζα με δεδομένα για τον πωρόλιθο της περιοχής. Το βήμα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς η τράπεζα αυτή, με τον εμπλουτισμό της στην πορεία με δεδομένα από ανάλογες έρευνες άλλων περιοχών, θα αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο ώστε να διερευνηθεί η προέλευση του πωρόλιθου, της πρώτης ύλης με την οποία κατασκευάστηκαν σημαντικά μνημεία στην αρχαία Ελλάδα.

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, η αρχαία λατομική δραστηριότητα απασχόλησε πλήθος ερευνών, με τις περισσότερες μελέτες να εστιάζουν στο μάρμαρο. Μια από αυτές τις μελέτες, παρουσιάζεται εδώ (Βακούλης, 2000). Η διατριβή αυτή, εξετάζει τα λατομεία μαρμάρου στην αρχαία Μακεδονία, ενώ επιχειρείται και ο προσδιορισμός της προέλευσης μαρμάρινων έργων.

Αρχικά, εξετάζεται το υλικό ως προς τον σχηματισμό του, την ορυκτολογική του σύσταση και τις ιδιότητές τους, φυσικές και μηχανικές. Κατόπιν, μελετώνται τα λατομεία της περιοχής της Μακεδονίας. Συγκεκριμένα, εξετάζονται οι ορεινοί όγκοι της Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας (λατομεία Βερμίου, των Πιέριων, των Καμβούνιων, του Πάικου όρους). Ακολουθεί εξέταση των εργαλείων και των τεχνικών λιθοτομίας γενικά, αλλά και πιο ειδικά, στις περιοχές της έρευνας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη της λιθαγωγίας, καθώς μέσα από τις τεχνικές που εφαρμόζοντας φαίνεται ο τρόπος προσέγγισης από μέρους των αρχαίων λατόμων του φυσικού περιβάλλοντος, ο τρόπος εκμετάλλευσης και αξιοποίησης του για να επιτελέσουν το έργο τους.

Επιπρόσθετα, πραγματοποιήθηκε δειγματοληψία μαρμάρου και κατόπιν εξέτασης και ανάλυσής του, δημιουργήθηκε τράπεζα δεδομένων για τα λατομεία

μαρμάρου της Μακεδονίας, η οποία εντάσσεται στην τράπεζα δεδομένων για τα λατομεία της Μεσογείου. Έτσι, μπορεί να προσδιοριστεί η προέλευση του μαρμάρου και διάφορων μαρμαρίνων μνημείων και γλυπτών. Τέλος, εξετάζονται θέματα σχετικά με την χρονολόγηση της λατομικής δραστηριότητας στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Συνολικά, η διατριβή αυτή συμβάλλει στον προσδιορισμό του εύρους και των τρόπων λειτουργίας των αρχαίων λατομείων στην περιοχή της Μακεδονίας. Το σημαντικότερο όμως, είναι ότι με το φυσικοχημικό χαρακτηρισμό του μαρμάρου στο πλαίσιο της τράπεζας αρχαιομετρικών δεδομένων, η έρευνα αυτή συμβάλλει στην ευρύτερη μελέτη των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2011 ΕΩΣ ΤΟ 2020

4.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Η διατριβή που παρουσιάζεται εδώ (Μαρινάκης, 2018), εστιάζει στην εικονογραφία των κρητικών νομισμάτων, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στις μυθολογικές μορφές που απεικονίζονται. Αυτό που επιδιώκεται είναι αρχικά να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες των ηρώων, των θεών και άλλων μυθικών μορφών και στη συνέχεια, να εντοπιστούν πιθανές επιρροές στην απεικόνισή τους.

Αφού εξετασθεί η κρητική νομισματοκοπία, μελετάται η εικονογραφία των κρητικών νομισμάτων της κλασικής και ελληνιστικής περιόδου. Έτσι, ερμηνεύονται οι νομισματικοί τύποι και τα κριτήρια επιλογής τους, η οποία επιλογή είχε και πολιτική σημασία. Η ανάλυση της εικονογραφίας των νομισμάτων γίνεται ανά χρονολογική περίοδο, για την διευκόλυνση της ανάδειξης της ιστορικής συνέχειας και εξέλιξης των παραστάσεων ανά νομισματοκοπείο.

Κατόπιν, αναζητούνται τα πρότυπα και οι επιρροές στην απεικόνιση αυτών των μυθολογικών μορφών, συγκρίνοντας τις εικονογραφίες των νομισμάτων με άλλες μορφές τέχνης για τον εντοπισμό καλλιτεχνικών επαφών ανάμεσα στην Κρήτη και σε άλλες περιοχές. Με τον τρόπο αυτό, διερευνάται εάν υφίσταται καινοτομία των χαρακτών ή εάν πρόκειται για εφαρμογή των καθιερωμένων εικονογραφικών προτύπων. Δεδομένου ότι η θεματογραφία των αρχαίων ελληνικών νομισμάτων προερχόταν κυρίως από τη μυθολογία, η μελέτη της εικονογραφίας τους εμπλουτίζει τη γνώση για τις εικονιζόμενες θεότητες. Επιπρόσθετα, τα νομίσματα εκφράζοντας την πολιτική ανεξαρτησία και την πολιτιστική ταυτότητα των αρχαίων πόλεων, προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες για την οικονομική, πολιτική και κοινωνική οργάνωσή τους.

4.2. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Η επιστήμη της γεωμετρίας και ειδικότερα, η φιλοσοφία της γεωμετρίας στην αρχαία Ελλάδα και η συμβολή της στην εξέλιξη των μαθηματικών, αποτελεί το αντικείμενο της διατριβής του Λιουδάκη (Λιουδάκης, 2014). Τα μαθηματικά και η γεωμετρία στην αρχαία Ελλάδα θεμελιώθηκαν με την φιλοσοφία. Έτσι, στη διατριβή αυτή, η φιλοσοφία της γεωμετρίας ξετυλίγεται ιστορικά από τα πρώτα βήματα, από τον 7^ο και 6^ο αι. π.Χ. με τον Θαλή. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η εξέλιξή της με τον Πυθαγόρα, ως μια προεπιστημονική φιλοσοφική θεωρία, έως τον Πλάτωνα, ενταγμένη πλέον στις υπάρχουσες κοσμοθεωρήσεις. Περιγράφεται ακολούθως η Πλατωνική γεωμετρική θεωρία μέχρι τον Ευκλείδη, αποκτώντας αυστηρότητα και επιστημονική λειτουργία.

Κατόπιν, αναλύεται η φιλοσοφία της Ευκλείδειας γεωμετρίας του χώρου παρουσιάζοντας συγχρόνως τη συμβολή της στην εξέλιξη της επιστήμης των μαθηματικών. Ακολουθεί η έκθεση των συμπληρώσεων, επεκτάσεων και αποκλίσεων από το Ευκλείδειο έργο, διαφόρων διάσημων μαθηματικών και γεωμετρών του 2^{ου} και 1^{ου} αι. π.Χ. Αναπτύσσεται ακόμη, η συμβολή της Ευκλείδειας γεωμετρίας στη δημιουργία της ελληνικής τριγωνομετρίας και σε άλλα αστρονομικά επιτεύγματα των πρώτων αιώνων μ.Χ.

Με την παραπάνω μελέτη, αυτοπροσδιορίζεται η φιλοσοφία της αρχαίας ελληνικής γεωμετρίας. Επιπλέον, εξηγείται ο λόγος της έρευνας των απαρχών των μαθηματικών ως αρχή ιστορικότητας και όχι ως ιστορικό γεγονός.

Στο πεδίο των μαθηματικών εστιάζει και η επόμενη διατριβή (Χατζηδάκη, 2019). Ειδικότερα, επικεντρώνεται στη μελέτη της ελληνικής πόλεως και των μαθηματικών. Μελετάται ο τρόπος που δημιουργήθηκαν οι αρχαίες ελληνικές οργανωμένες πόλεις, καθώς και η αρχή της φιλοσοφίας και η γέννηση των μαθηματικών. Πρόκειται για την εποχή που ο μύθος μετατρέπεται σε Λόγο, που οι εμπειρικές γνώσεις μετατρέπονται σε φιλοσοφία και συμβαίνουν κοσμογονικές αλλαγές στον ελληνικό τρόπο σκέψης, καθορίζοντας την εξέλιξη του πολιτισμού όλου του κόσμου.

Με την συγκεκριμένη διατριβή, επιχειρείται να διερευνηθεί η σχέση ανάμεσα στην αρχαία ελληνική πόλη και στα μαθηματικά αντικείμενα. Μετά από την εισαγωγή στον θεσμό της ελληνικής πόλεως-κράτους (6ος-4ος αι. π.Χ.) και στη γέννηση της

φιλοσοφίας και των επιστημών, αναλύεται η φύση των μαθηματικών αντικειμένων και η φιλοσοφία των μαθηματικών (Προσωκρατικοί, Πλάτων, Αριστοτέλης). Ακολούθως, εξετάζονται τα μαθηματικά αντικείμενα στην αρχαία ελληνική πόλη ως ιδέες, ως φιλοσοφικά σύμβολα και ως εργαλεία των επιστημών. Τέλος, διερευνάται η συμβολή των μαθηματικών ιδεών στην πολεοδομική σκέψη και πρακτική.

4.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Η αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη, η οποία καθόρισε την πορεία της ανθρωπότητας, εξακολουθεί να μελετάται ενδελεχώς. Μια από τις διατριβές που έχουν ως αντικείμενο την αρχαία φιλοσοφία είναι και η ακόλουθη (Βαβούρας, 2011). Συγκεκριμένα, ερευνά τον *πολιτικό ανήρ* στην αρχαία Ελλάδα, τις φιλοσοφικές καταβολές της πολιτικής πράξης. Εκκινώντας από τις προ-φιλοσοφικές καταβολές της πολιτικής πράξης, η μελέτη συνεχίζεται με τη μεταβατική περίοδο του φιλοσοφικού πολιτικού στοχασμού. Μέσω των έργων των Επτά Σοφών, του Ηράκλειτου και του Δημόκριτου, εξετάζονται οι αρχέτυπες φιλοσοφικές συλλήψεις του *πολιτικού ανδρός*.

Στη συνέχεια, μελετάται ο *πολιτικός ανήρ* νόμω (εντός της νομικής συνθήκης) και φύσει. Αναλυτικότερα, διερευνάται η ανακάλυψη της ανθρώπινης φύσης μέσω της επιστήμης (Ιπποκράτης) και η έννοια της ανθρώπινης φύσης ως κύριος συντελεστής της πολιτικής επιστήμης (Θουκυδίδης). Ακόμη, ο *πολιτικός ανήρ* ως επιστήμων της φύσης των όντων (Πυθαγόρειοι) και ως φύσει άριστο ανθρώπινο τέλος (Σωκράτης, Πλάτων).

Στον χώρο της φιλοσοφίας κινείται και η ακόλουθη διατριβή (Ντότσικα, 2014), η οποία ερευνά το ζήτημα της αλήθειας και του ψεύδους. Το ερώτημα διατυπώνεται φιλοσοφικά με μεγαλύτερη ακρίβεια και πληρότητα στην αριστοτελική πραγματεία «Περί ψυχής». Ωστόσο, κρίνεται αναγκαία πρώτα η μελέτη των σχετικών διατυπώσεων στο έργο «Περί ερμηνείας». Κατόπιν, εξετάζονται εκτενώς ζητήματα σχετικά με την έκδοση της πραγματείας «Περί ψυχής», η οποία ακολουθώς διερευνάται στο σύνολό της: επιχειρείται ιστορική και φιλοσοφική αιτιολόγηση όλων των τμημάτων του έργου, ερμηνεία των επιμέρους ψυχικών λειτουργιών ενώ γίνεται και προσπάθεια εξήγησης των σποραδικών αναφορών στο διττό ερώτημα της αλήθειας.

Στη μελέτη αυτή, ιδιαίτερα βοηθητικές είναι οι καταθέσεις από τους αρχαίους υπομνηματιστές της πραγματείας «Περί ψυχής». Υπό το πρίσμα αυτό, επιχειρείται να διερευνηθεί συγκριτικά η αριστοτελική πραγματεία με τις καταθέσεις των αρχαίων υπομνηματιστών. Το ερώτημα περί της αληθείας επηρεάζεται από κάθε μια εξηγητική ανάγνωση και από την φιλοσοφία του κάθε εξηγητή. Έτσι, παρουσιάζεται στη συνέχεια το υπόμνημα καθενός υπομνηματιστή στο σύγγραμμα «Περί ψυχής» (Αλέξανδρος Αφροδισιεύς, Θεμίστιος, Φιλόπονος) και έπειτα, η παράφραση της πραγματείας από τον Σιμπλίκιο και τον Σοφονία.

Η παράθεση των συγκεντρωτικών και συγκριτικών συμπερασμάτων αναφορικά με το ερώτημα περί αληθείας και ψεύδους, μέσω αναφορών των σχετικών αριστοτελικών θεωριών, καθώς και αυτών της υπομνηματιστικής παράδοσης, οδηγεί στη διαπίστωση ότι είχαν επινοηθεί από τους αρχαίους υπομνηματιστές εξωκειμενικοί ως προς το κείμενο του Αριστοτέλη τρόποι φιλοσοφικής ερμηνείας.

Με τις περιβαλλοντικές αναπαραστάσεις στην αρχαία Ελλάδα, ασχολείται η διατριβή του Μποτσάκη (Μποτσάκης, 2013), με στόχο να συμβάλει στην προσπάθεια μελέτης του τρόπου που εξελίχθηκαν οι *ιδέες* και η επιστημονική *γνώση* μέσω της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Για τον σκοπό αυτό, μελετώνται και αναλύονται αρχαίες πηγές που αποτελούν *αναπαράσταση* των σημαντικών περιβαλλοντικών ζητημάτων που είχαν απασχολήσει τους αρχαίους Έλληνες. Η μελέτη των υπάρχουσών αναπαραστάσεων περιβαλλοντικών φαινομένων περιλαμβάνει κείμενα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας, της προ-σωκρατικής και της αττικής φιλοσοφίας, της ελληνιστικής περιόδου και του ελληνικού διαφωτισμού. Επίσης, περιλαμβάνει την εξέταση των περιβαλλοντικών αναπαραστάσεων σε κτίρια, επιγραφές, νομίσματα, αγγεία και αμφορείς της αρχαιότητας. Μέσα από τη μελέτη των σχετικών κειμένων και των αναπαραστάσεων, συνάγονται χρήσιμα συμπεράσματα για τον τρόπο που η *φύση* εθεάθη από τους αρχαίους Έλληνες, ο τρόπος προσέγγισης των φυσικών φαινομένων και των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

Στην ουσία αυτό που εξετάζεται είναι ο τρόπος που μέσα από την ανακαλυπτική μάθηση και μέσω της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας εκλογικεύθηκε το περιβάλλον και τα φυσικά περιβαλλοντικά φαινόμενα τοποθετήθηκαν στην «πραγματική» διάσταση. Μελετάται ακόμη το πώς επηρέασαν οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και επιστήμονες την ανάπτυξη των περιβαλλοντικών επιστημών.

Αναλύονται βασικές έννοιες, όπως *αίσθηση, αντίληψη, αναπαράσταση, γνώση* και κατόπιν, εξετάζεται ο μύθος και ο μυθικός κόσμος ως ιστορική περιβαλλοντική μνήμη. Ακολουθεί η εξέταση του συνολικού φυσικού χώρου πριν τη φιλοσοφία, στη Φυσική και στην Αττική φιλοσοφία και στην μετα-Αριστοτελική περίοδο. Τέλος, διερευνάται ο ατμοσφαιρικός αέρας, η αναπαράσταση των ανέμων, τα σημεία καιρού και η αστρομετεωρολογία. Εξηγούνται τα μετεωρολογικά φαινόμενα και παρουσιάζεται η εξέλιξη της γνώσης των *μετεώρων*.

4.4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Η σχέση του μύθου και της ιστορικής πραγματικότητας και ειδικότερα, οι μύθοι της Μακεδονίας, αποτελούν το αντικείμενο της διατριβής του Μάλλιου (Μάλλιος, 2011). Οι αρχαίοι ελληνικοί μύθοι, ενταγμένοι στα βασικά σχήματα της ελληνικής μυθοποιίας, έχουν ποικίλη θεματογραφία και αντίστοιχα ποικίλες λειτουργίες.

Η συγκεκριμένη μελέτη ξεκινά με την εξέταση των μύθων που σχετίζονται με τις θεότητες του μακεδονικού χώρου, όχι αποκλειστικά με τοπικές θεότητες αλλά και με τους μεγάλους θεούς του Ολύμπου ή με στοιχεία της φύσης της Μακεδονίας. Στη συνέχεια, ακολουθεί η παρουσίαση των γενεαλογικών μύθων για τους Μακεδόνες και των ιδρυτικών παραδόσεων εθνών του μακεδονικού βασιλείου, των παραλλαγών του μύθου της δυναστείας των Τημενιδών. Ακόμη, πραγματεύονται μυθικά επεισόδια με πρωταγωνιστή τον Ηρακλή, τον πρόγονο των βασιλέων της Μακεδονίας, καθώς και ο μύθος του Ορφέα, ενός τυπικού Θράκα ήρωα.

Στην προσπάθεια που καταβάλλεται να αποκατασταθούν και να κατανοηθούν οι μακεδονικοί μύθοι, είναι σημαντικό να ιδωθούν εντός του αφηγηματικού πλαισίου όπου συναντώνται. Με τη χρήση λοιπόν, μεθοδολογικών εργαλείων της σημειολογίας και της αφηγηματολογίας, επιδιώκεται ο φωτισμός σημαντικών δομών των μύθων, που άλλοτε μεταβάλλονται και άλλοτε όχι μέσα στον χρόνο αποτελώντας εν τέλει την βάση για μια ιστορική πραγμάτευση.

Όπως όλοι οι αρχαίοι ελληνικοί μύθοι, έτσι και η μακεδονική μυθολογία εκφράζει σύνθετες ιστορικές διεργασίες, με ιδιαίτερη πολυσημία και πολυφωνικότητα, καθώς και με πολύπλοκη αφηγηματική πλοκή. Αναλύοντας αυτή την αφηγηματική πλοκή και εντάσσοντας τους μύθους στα ιστορικά συμφραζόμενα, εξασφαλίζεται μια

πιο αποτελεσματική ανάγνωσή τους και φωτίζεται πολύπλευρα η πραγματικότητα πίσω από αυτούς.

Το θέμα του αρχαίου ελληνικού μύθου πραγματεύεται και η ακόλουθη διατριβή (Γιωτοπούλου, 2012). Συγκεκριμένα, διερευνά τον μύθο της Κασσάνδρας στα ποιητικά κείμενα της αρχαίας και της νέας ελληνικής γραμματείας. Επιδιώκεται αρχικά να αποσαφηνιστούν τα «σκοτεινά» σημεία με την αμφιλεγόμενη αυτή μορφή, όπως εμφανίζεται στα αρχαία ελληνικά κείμενα και στη συνέχεια, να εντοπιστεί ο μύθος αυτός σε νεοελληνικά ποιητικά κείμενα της περιόδου 1880-1930. Η μελέτη αυτή είναι απαραίτητη προκειμένου να διερευνηθεί η διαφοροποίηση της χρήσης του συγκεκριμένου μύθου περνώντας από την παράδοση στη σύγχρονη εποχή.

Μέσα από τη μελέτη της συνδιαλλαγής της μυθικής Κασσάνδρας με διάφορα μυθικά πρόσωπα, αρχής γενομένης από τα ομηρικά έπη μέχρι τη νεοελληνική ποίηση, της εμπλοκής της σε μύθους όπου μεταμορφώνεται διαδοχικά, αναδεικνύεται η δημιουργία πολλών διαφορετικών λογοτεχνικών εκδοχών. Ερμηνεύοντας το μύθο της Κασσάνδρας συνδυαστικά, καταδεικνύεται η παλίνδρομη κίνηση μεταξύ παρελθόντος και παρόντος, οδηγώντας στη διαχρονική ανάγνωση του μύθου. Επιπλέον, καταδεικνύονται οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους ποιητές, η λογοτεχνική εξέλιξη του μύθου και ο τρόπος που δημιουργήθηκαν κοινοί λογοτεχνικοί μύθοι.

Με το μύθο του Οδυσσέα καταπιάνεται η διατριβή της Λαμπροπούλου (Λαμπροπούλου, 2016) και με τον τρόπο που εμφανίζεται στο αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό δράμα. Εξετάζει τη μορφή του ήρωα ως χαρακτήρα επί σκηνής στο αρχαίο δράμα, ελληνικό και ρωμαϊκό, επιδιώκοντας τη διερεύνηση της εξέλιξης της λειτουργίας του ήρωα, διαχρονικά και διειδολογικά. Επιδιώκεται ακόμη, να ερμηνευθούν τα δράματα εντός του πλαισίου των λογοτεχνικών, ιστορικών και κοινωνικών συγκειμένων τους.

Αρχικά, εξετάζεται διαχρονικά η παρουσίαση της μορφής του Οδυσσέα από τα έπη του Ομήρου μέχρι τα έργα του Σενέκα. Εκτός από τα έργα όπου ο ήρωας εμφανίζεται σκηνικά, μελετώνται και εκείνα όπου η παρουσία του είναι έμμεση, παρουσιάζεται δηλαδή μέσα από αναφορές. Εξετάζοντας τη σκηνική παρουσία του Οδυσσέα διαχρονικά, με έμφαση στο αρχαίο δράμα, ελληνικό και ρωμαϊκό, και μελετώντας υπό το πρίσμα αυτό την εξέλιξη της χαρακτηρισολογίας του, εμπλουτίζεται η ευρύτερη μελέτη για τον ήρωα αυτό.

Στη συνέχεια, ο Νταμπακάκης (Νταμπακάκης, 2012), επικεντρώθηκε στη μελέτη της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας με νομικό όμως γνώμονα. Το νομικό ενδιαφέρον που προκύπτει από την ανάγνωση των αρχαίων τραγωδιών επικεντρώνεται κυρίως στην αντίληψη περί δικαίου σε μια εποχή όπου υπήρχε ακόμη ασάφεια ανάμεσα στο γραπτό και το άγραφο δίκαιο. Επιπλέον, στα έργα αυτά εμφανίζονται νομικά φαινόμενα, ενώ επίσης εντοπίζονται διαφορές ως προς τις αντιλήψεις περί δικαίου τόσο μεταξύ των τριών τραγικών όσο και μεταξύ των έργου του ίδιου ποιητή.

Η αντιπαράθεση ανάμεσα στο γραπτό και το άγραφο δίκαιο, αποτελεί ένα συχνό θεματικό μοτίβο της αρχαιοελληνικής τραγωδίας. Αρκετές φορές οι νόμοι που έχουν θεσπιστεί από την πολιτεία, προϊόντα της ανθρώπινης βούλησης, έρχονται σε αντίθεση με τους άγραφους νόμους, οι οποίοι προέρχονται από αρχαϊκές αντιλήψεις και θρησκευτικές δοξασίες. Σε γενικές γραμμές, η παρουσία της έννοιας του δικαίου στην αρχαία ελληνική τραγωδία στο σύνολό της είναι αδιαμφισβήτητη. Παρόλο που το δίκαιο δεν έχει την ίδια βαρύτητα σε όλες τις τραγωδίες, ωστόσο είναι πάντα παρόν. Στην ουσία, η διαφοροποίηση της έννοιας αυτής έγκειται στον τρόπο που πραγματεύεται από τον κάθε τραγικό ποιητή, στην προσωπική του τοποθέτηση επί του θέματος, όπως και στη βαρύτητα του νομικού ζητήματος που περιγράφεται σε κάθε έργο.

Τέλος, η μελέτη στρέφεται προς τη σύγχρονη πραγματικότητα εξετάζοντας τα «τραγικά ηθικά διλήμματα», καθώς η οπτική του σύγχρονου ποινικού δικαίου ολοκληρώνει τη διερεύνηση του θέματος.

Με την αρχαία ελληνική ιστοριογραφία ασχολείται η ακόλουθη διατριβή (Φίλης, 2016) και πιο συγκεκριμένα, με την εμφάνιση της Κέρκυρας σε αυτή. Πέρα από τη γεωπολιτική σημασία, τη γεωγραφική θέση και το φυσικό περιβάλλον του νησιού, η μελέτη εστιάζει στην δράση της στο πολιτιστικό παρασκήνιο της εποχής, μέσα από την καταγραφή και ερμηνεία των ιστορικών αναφορών στην Κέρκυρα.

Έτσι, συγκεντρώνονται και μελετώνται οι ιστορικές και λογοτεχνικές πηγές και αναφορές, οι οποίες αφορούν την ιστορική δραστηριότητα της Κέρκυρας, τη θέση και τον ρόλο της, αρχής γενομένης από τις μυθικές ομηρικές διηγήσεις έως τη ρωμαϊκή εποχή και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ιστοριογραφία της κλασικής περιόδου. Πιο συγκεκριμένα, μετά την αναφορά στο μυθικό παρελθόν του νησιού μελετώνται οι σχετικές αναφορές στην επική παράδοση, καθώς και τα αρχαιολογικά ευρήματα.

Έπειτα, εξετάζεται η Κέρκυρα στα έργα του Ηροδότου, του Ξενοφώντα, του Στράβωνα και εκτενέστερα στα κείμενα του Θουκυδίδη. Τέλος, μελετάται στους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους. Στη συνέχεια, η ερμηνευτική προσέγγιση του θέματος συνίσταται στην εγγραφή των μυθολογικών και ιστορικών αναφορών του νησιού στο πολιτικό, πολιτισμικό και ιστορικό τους πλαίσιο.

Με τη συγκεκριμένη μελέτη, συμπληρώνεται η γνώση για την ιστορία της Κέρκυρας, την εξέλιξή της και τον ρόλο που διαδραμάτισε στην πολιτική και πολιτιστική πορεία του αρχαίου ελληνισμού, εμπλουτίζοντας συγχρόνως την υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία.

4.5. ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Το αρχαίο ελληνικό θέατρο εξετάζεται υπό μια διαφορετική οπτική από ότι συνήθως στην διατριβή της Λαμπάκη (Λαμπάκη, 2013). Παρουσιάζονται τα αρχαία θέατρα της Ελλάδας ως χώροι ίδρυσης γλυπτών, χορηγικών μνημείων και προσωπειών, συμβάλλοντας στην αποσαφήνιση της συνολικής εικόνας τους. Επίσης, διερευνάται ο χρόνος και η αιτία χρησιμοποίησης του κάθε θεάτρου ως χώρου ίδρυσης γλυπτών, καθώς και εάν τα γλυπτά αυτά στο σύνολό τους παρουσίαζαν κάποια ομοιογένεια εξυπηρετώντας τους ίδιους σκοπούς ή εάν κάθε εύρημα ήταν ανεξάρτητο από τα υπόλοιπα.

Δεδομένης της σημασίας του αρχαίου θεάτρου στην ζωή των ανθρώπων, ως ένας κύριος σταθμός της αστικής ζωής, τα στοιχεία που το διακοσμούσαν αποτελούσαν σύνθεση των στοιχείων της καθημερινότητας της εποχής. Λόγω της χρήσης του θεάτρου κατά τους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους ως χώρου όπου τελούνταν θρησκευτικές ιεροπραξίες, όπου εκφράζονταν ελεύθεροι πολιτικοί λόγοι και καλλιτεχνικές δημιουργίες, η τοποθέτηση γλυπτών σε αυτά εξέφραζε τους πολίτες στο σύνολό τους. Η ερμηνεία των γλυπτών αυτών σχετιζόταν με τον χώρο ίδρυσής τους. Η μελέτη αυτή λοιπόν, εστιάζοντας στα θέατρα της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας, έχει σκοπό να ανιχνεύσει μια όψη των αρχαίων θεάτρων, μέσω της σκιαγράφησης της από τα γλυπτά που εντάχθηκαν στον χώρο αυτό, εμπλουτίζοντας την ευρύτερη γνώση για το αρχαίο θέατρο.

Μια πειραματική αρχαιολογική μελέτη της ελληνικής μνημειακής ζωγραφικής στους ύστερους κλασικούς και πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους στην περιοχή της Μακεδονίας, επιχειρείται με την διατριβή του Βλαγοβιλάκης (Βλαβογιλάκης, 2020). Για τον σκοπό αυτό, εξετάζεται ο τάφος της Περσεφόνης στη Μεγάλη Τούμπα της Βεργίνας.

Η προκειμένη έρευνα βασίστηκε σε αρχαιολογικά και μη πειράματα με τις τεχνικές της νωπογραφίας. Η μελέτη ξεκινά με την παρουσίαση των βασικών αρχών της πειραματικής αρχαιολογίας (ιστορία, ορισμοί, μεθοδολογία, κανόνες) και των παραγόντων που επηρεάζουν την διεξαγωγή των πειραμάτων. Μελετώνται αναλυτικά οι τεχνικές της νωπογραφίας, ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στα είδη των τεχνικών τα οποία έχουν εντοπιστεί στη βιβλιογραφία για την αρχαιολογία, σε εκθέσεις συντηρητών και εγχειρίδια ζωγράφων. Οι τεχνικές νωπογραφίας εξετάζονται ανά είδος, ενώ εκτενέστερη αναφορά γίνεται στις επιφάνειες, φορητές και σταθερές, όπου είχε εφαρμοστεί η νωπογραφία.

Επίσης, η διατριβή εστιάζει και στο χρώμα ως πρώτη ύλη της τέχνης της ζωγραφικής, μελετώντας τα υλικά, τις μεθόδους προετοιμασίας του, τα χαρακτηριστικά του, την σχετική τεχνική ορολογία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις τοιχογραφίες του τάφου της Περσεφόνης στη Βεργίνα. Μέσα από τη μελέτη αυτή, εξετάζεται στην πράξη η διαδικασία τοιχογράφησης ενός τάφου και γίνεται κατανοητός ο τρόπος εργασίας ενός ζωγράφου κατά την αρχαιότητα.

Με τον θεσμό της ασυλίας στην αρχαία Ελλάδα και την λειτουργία του ως δραματικού μοτίβου στην τραγωδία του 5^{ου} αι. π.Χ., καταπιάνεται η διατριβή της Καρέλλη (Καρέλλη, 2018). Στην προσπάθεια κατανόησης της σχέσης ανάμεσα στο μύθο, το κείμενο και την εικόνα, συμβάλλει η μελέτη της αγγειογραφίας, ανακτώντας ένα μέρος από το χαμένο θέαμα του αττικού δράματος.

Η μελέτη επικεντρώνεται σε τέσσερα σωζόμενα δράματα *ικεσίας*, στα οποία το μοτίβο της ασυλίας αποτελεί το επίκεντρο γύρω από το οποίο δομείται η πλοκή. Τα έργα αυτά είναι: «Ικέτιδες» και «Ευμενίδες» του Αισχύλου, «Οιδίποδας επί Κολωνώ» του Σοφοκλή και «Ηρακλείδες» του Ευριπίδη. Αρχικά, ερευνάται το θέμα *ικεσία-ασυλία*, η σκηνική παρουσίασή τους και ο τρόπος σύνδεσης της εικονογραφίας με την τραγωδία. Κατόπιν, εξετάζεται ο θεσμός της *ικεσίας-ασυλίας* και εντοπίζονται σχετικές σκηνές στην αττική τραγωδία. Ακολουθεί η διερεύνηση του σκηνικού χώρου και της

σκηνικής παρουσίας και έπειτα, η διατριβή εστιάζει στην εικονογραφία, στη μελέτη του αγγειολογικού υλικού της αντίστοιχης εποχής.

Παρουσιάζονται στοιχεία της κεραμικής τέχνης, καθώς και διαφορετικές προσεγγίσεις αναφορικά με την σχέση του δράματος και της εικονογραφίας. Εντοπίζονται σκηνές τραγικών μύθων σε αγγειογραφίες και διερευνάται η χρήση των αγγείων αυτών. Μετά από την ερμηνεία αυτών των εικόνων ακολουθεί η μελέτη των τεσσάρων δραμάτων. Για το κάθε ένα έργο, παρουσιάζεται η πλοκή, ο μύθος και το ιστορικό του πλαίσιο και στη συνέχεια, οι σκηνές όπου αναπτύσσεται το μοτίβο ασυλίας, καθώς και η ανάλογη εικονογραφία.

Με την συγκεκριμένη διατριβή, προσεγγίζονται διεπιστημονικά οι τραγικές σκηνές *ασυλίας*, τόσο φιλολογικά όσο και θεατρολογικά και αρχαιολογικά, συμβάλλοντας στην ανασύνθεση της πλοκής των σωζόμενων δραμάτων και στην ανάκτηση ενός μέρους του χαμένου θεάματος του αρχαίου ελληνικού δράματος.

Με ένα άλλο στοιχείο της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας, τα σκηνικά αντικείμενα, ασχολείται η διατριβή του Χατζή (Χατζής, 2018). Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τις σωζόμενες τραγωδίες των τριών τραγικών ποιητών, εστιάζοντας αποκλειστικά και μόνο στα κείμενα, επιδιώκεται η παρουσίαση της σκηνογραφικής απόδοσης του μύθου που πραγματεύεται ο κάθε ποιητής. Προκειμένου να μπορέσουν να αναδειχθούν οι γενικότερες δραματοургικές τεχνικές αναφορικά με τα σκηνικά αντικείμενα, πραγματοποιείται ταξινόμησή τους βάσει του δραματικού τους στόχου, των μέσων που χρησιμοποιούν και της κλίμακας εφαρμογής τους.

Μετά από τη εξέταση της αριστοτελικής όψης και της ορθολογικής ταξινόμησης των επιμέρους στοιχείων της, ακολουθεί η εξέταση των περιπτώσεων απουσίας σημαντικών αντικειμένων του μύθου από τη σκηνή, καθώς και της σημασίας της λεκτικής σκηνογραφίας. Στη συνέχεια, γίνεται διάκριση των σκηνογραφικών στοιχείων της όψεως (σκηνικά αντικείμενα, ενδύματα, σκηνικά, σκηνικοί μηχανισμοί) σε κοινά και σε διαδραστικά, όπως και ανάλυση των ιδιοτήτων της όψεως των τριών τραγικών ποιητών. Έπειτα, τα σκηνικά αντικείμενα κάθε έργου συσχετίζονται με τα πρόσωπα μέσω τεσσάρων ειδών σχέσεων (προσφορά, διεκδίκηση, πειθώ, τιμωρία) και με βάση τα είδη αυτά, ταξινομούνται σε υποκατηγορίες. Ακολουθεί η ταξινόμηση των ιδιοτήτων των διαδραστικών αντικειμένων, η εξέταση της σημασίας της χρηστικής ιδιότητας, η ανάλυση της χρήσης του νεκρού σώματος και της σκηνικής

εμφάνισης ειδώλων. Μετά την διάκριση και των τελετουργικών σκηνικών αντικειμένων, συσχετίζονται τα έθιμα του γάμου, της θυσίας και της ταφής με τα σκηνικά αντικείμενα και κατόπιν, ακολουθεί η ανάλυση της σχέσης τους με τον χρόνο.

Στη συνέχεια, τα σκηνικά αντικείμενα διερευνώνται ως προς την χρήση τους ως στοιχεία οπτικοποίησης κάποιας απειλής, κυρίως πολεμικής. Μελετάται ακόμη, η σχέση ομοιότητας ή αντίθεσης μεταξύ των σκηνικών αντικειμένων στο ίδιο έργο και ο δραματουργικός στόχος των σχέσεων αυτών, ούτως ώστε να αναδειχθεί η *όψις* ως παράλληλο πεδίο του έργου που συμβάλλει στη συνολική ενότητά του.

4.6. ΓΕΩΡΓΙΑ

Την περίοδο 2011-2020, δεν έχουν εντοπιστεί διατριβές που να αναφέρονται σε ζητήματα σχετικά με τη γεωργία στην αρχαία Ελλάδα.

4.7. ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ

Με τα ιερά των χθόνιων θεοτήτων στην αρχαία Ελλάδα ασχολείται η διατριβή του Χατζόπουλου (Χατζόπουλος, 2012), επιχειρώντας να φωτίσει την κατηγορία αυτή των θεοτήτων. Βέβαια, οι χθόνιες θεότητες έχουν αποτελέσει αντικείμενων πολλών ερευνών, οι περισσότερες όμως περιορίζονται στη σύνδεσή τους με τη γονιμότητα της γης και στην λατρευτική πρακτική. Με τη συγκεκριμένη διατριβή, προσεγγίζονται κοινωνικά και διερευνάται ο ρόλος τους στην αρχαία ελληνική κοινωνία, εξετάζεται η σημασία της λατρείας τους στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων καθώς και η διαλεκτική σχέση τους με τα φιλοσοφικά ρεύματα της εποχής.

Πιο συγκεκριμένα, διερευνάται ο χώρος δράσης των χθόνιων θεοτήτων, προσδιορίζονται οι ανθρώπινες δραστηριότητες όπου θεωρούνταν αναγκαία η συνδρομή τους. Επίσης, καθορίζονται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για την επιβεβαίωση της φιλοξενίας χθόνιας λατρείας σε ένα ιερό. Αναφέρονται εκτενώς τα χαρακτηριστικά των χθόνιων ιερών και ακολουθεί τοπογραφικός εντοπισμός των κυριότερων χθόνιων ιερών.

Στη συνέχεια, μετά από την ανάλυση των χαρακτηριστικών των χθόνιων ιερών, αναφέρονται τα αντίστοιχα μυστήρια (Ελευσίνα, Διονυσιακά, Καβείρια, Ανδανίας-

Φλύας) και άλλες γιορτές με χθόνιο χαρακτήρα. Εξετάζεται ο ρόλος των θεοτήτων, τα σύμβολα των μυστηρίων, είδη προσφορών κ.α. Τέλος, μελετάται η φύση των χθόνιων θεοτήτων, η επίδρασή τους σε συγκεκριμένους τομείς του ανθρώπινου βίου, ο ρόλος τους στη δημιουργία θεσμών. Συνολικά, τα δεδομένα που προκύπτουν εμπλουτίζουν την υπάρχουσα γνώση για τις χθόνιες θεότητες και γενικότερα, για την πορεία της θρησκείας των αρχαίων Ελλήνων.

Ένα ζήτημα της λατρείας στην αρχαία Ελλάδα αποτελεί το αντικείμενο της επόμενης διατριβής (Πετράκης, 2020). Πρόκειται για τη *μάχαιρα* και την χρήση της στην αρχαία ελληνική λατρεία.

Επιδιώκοντας η εν λόγω διατριβή να φωτίσει ένα μέρος της τελετουργίας της θυσίας και να συμβάλλει στη μελέτη του θρησκευτικού βίου κατά την ελληνική αρχαιότητα, εξετάζει συνολικά το μαχαίρι από το ιερό του Διός Παρνησίου, στην Αττική. Η συνθετική θεώρηση του ζητήματος περιλαμβάνει την εξέταση φιλολογικών πηγών, επιγραφικών μαρτυριών, ανασκαφικών ευρημάτων και της εικονογραφίας. Τέλος, τα δεδομένα που προκύπτουν συντίθενται συνολικά και επιδιώκεται επιπλέον, η προσέγγιση θεμάτων τυπολογίας, χρονολόγησης, σημασίας και χρήσης των μαχαϊριών, από τους πρωτογεωμετρικούς χρόνους μέχρι και τους ελληνιστικούς.

Με τα αρχαία ιερά ασχολείται η ακόλουθη διατριβή (Νίκου, 2019). Ειδικότερα, διερευνά το ζήτημα της υπερτοπικότητας στις λατρευτικές συναθροώσεις του αρχαίου Αιγαίου, όχι μόνο ως θρησκευτικό φαινόμενο αλλά και ως κοινωνικό, με σκοπό να ενταχθούν σε ένα ενιαίο πλαίσιο μελέτης τα αρχαία υπερτοπικά ιερά του Αιγαίου. Εξετάζει ακόμη, το τρόπο που συνέβαλε στο πολιτισμικό γίνεσθαι της περιοχής, καθώς και άλλων λαών ή χωρών.

Αρχικά, αφού οριστεί η έννοιας της υπερτοπικότητας, προσδιορίζονται τα κριτήρια και παρουσιάζονται οι πρώιμες μορφές υπερτοπικών ιερών στο αρχιπέλαγος την εποχή του χαλκού. Ακολουθεί η εξέταση των υποθέσεων και προϋποθέσεων υπερτοπικότητας από τη μεταβατική περίοδο μέχρι τους αρχαϊκούς χρόνους (11^{ος}-6^{ος} αι. π.Χ.). Μέσα από τη μελέτη αυτή, ερευνάται ο τρόπος που εξελίχθηκαν συγχρονικά και διαχρονικά λατρευτικά κέντρα του Αιγαίου από την εποχή ακόμα του χαλκού. Συνεκτιμώντας θεμελιώδη αρχαιολογικά κριτήρια, συναφή ανασκαφικά δεδομένα και αρχαίες γραπτές πηγές, επιδιώκεται η ανασύνθεση της δημιουργίας, της λειτουργίας και του ρόλου τους.

Η συγκεκριμένη πολύπλευρη και διεξοδική μελέτη, ρίχνει φως στα υπερτοπικά ιερά ως αυτοτελείς μονάδες και ως σύνολα, ως τελετουργικές ενότητες, ως επιτομές ποικίλων διεργασιών του αιγαιακού κόσμου. Αποτελεί μια καινοτόμα θεώρηση των αρχαιολογικών στοιχείων εισάγοντας συγχρόνως νέα δεδομένα και ανοίγοντας νέους δρόμους προσέγγισής τους. Έτσι, η αλήθεια των ιερών αυτών τόπων έρχεται πιο κοντά στο φως και σχηματίζεται πληρέστερα η εικόνα των διαδικασιών, εσωτερικών και εξωτερικών, με τις οποίες τα υπερτοπικά ιερά απέκτησαν την υπόσταση και τη μορφή τους ανά τους αιώνες.

Η διατριβή που ακολουθεί επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στους χώρους ταφής και την οργάνωσή τους (Κακαμανούδης, 2017) και ειδικότερα, στα νεκροταφεία στην αρχαία Μακεδονία. Προσδιορίζοντας το θεωρητικό, γεωγραφικό και χρονολογικό πλαίσιο της έρευνας, επιχειρείται κατόπιν συνθετική μελέτη των δημοσιεύσεων από πολυετείς σωστικές ανασκαφές.

Σε μορφή καταλόγου γίνεται η παρουσίαση των νεκροταφείων ανά περιοχή. Παρουσιάζονται οι οικισμοί-πόλεις που συνδέονται με το κάθε νεκροταφείο και στη συνέχεια αναλύονται εκτενώς τα χαρακτηριστικά του (θέση, έκταση, διάταξη τάφων, προσανατολισμός, δημογραφικές πληροφορίες, ταφικές πρακτικές, κτερίσματα, σήμανση). Στη συνέχεια, τα δεδομένα κάθε χρονολογικής περιόδου (από την πρώιμη εποχή του σιδήρου μέχρι την ελληνιστική περίοδο) συγκεντρώνονται και αξιολογούνται. Μέσα από τη συνθετική προσέγγιση του θέματος και τη λεπτομερή εξέτασή του, αξιοποιείται πλήρως ο όγκος των δεδομένων και πλουτίζεται η γνώση για τους χώρους ταφής της αρχαίας Μακεδονίας.

Η διατριβή της Θέμου (Θέμου, 2014), εστιάζει το ενδιαφέρον της στις *απόρρητες*, ερωτικές επιγραφές στην αρχαία Ελλάδα, ρίχνοντας φως στα ερωτικά και σεξουαλικά ήθη των αρχαίων Ελλήνων. Παρουσιάζονται λοιπόν και εξετάζονται συνολικά, αρχαίες επιγραφές με ερωτικό ή αισχρό περιεχόμενο.

Μελετώνται φιλολογικές πηγές και αναλύονται ιστορικά, κοινωνικά και κοινωνιολογικά. Στην άντληση πληροφοριών συμβάλλει σημαντικά και η μελέτη της αττικής αγγειογραφίας. Μέσα από την βιβλιογραφική έρευνα, συγκεντρώνεται το σχετικό επιγραφικό υλικό και ακολουθεί η παρουσίασή του ανά χρονολογική περίοδο και ανά περιοχή. Μετά από την παρουσίαση των *απόρρητων* επιγραφών και των τόπων όπου έχουν βρεθεί, εξετάζεται η ερωτική ορολογία, αναλύονται οι κυριότερες λέξεις

και οι λεκτικοί τύποι που εντοπίζονται στις συγκεκριμένες επιγραφές και συγκρίνονται με τις μαρτυρίες των ίδιων λέξεων στις φιλολογικές πηγές.

Από την εξέταση των ερωτικών επιγραφών προκύπτουν διάφορα επιμέρους ζητήματα, τα οποία αναλύονται ακολούθως, όπως η διάκριση ετεροφυλικών και ομοφυλοφιλικών επιγραφών, τα συναισθήματα που εκφράζονται, η λαϊκή ηθική που αντανάκλαται κ.α. Μελετώνται θέματα συναισθημάτων, αισχρολογίας και ηθικής της εποχής, ενώ προσδιορίζονται και τα όρια ερμηνείας των αρχαίων ερωτικών επιγραφών. Η συγκέντρωση και η μελέτη των επιγραφών αυτών, οι οποίες αποτελούν άμεσες γραπτές μαρτυρίες της αρχαιότητας για την ερωτική ζωή των ανθρώπων τότε, προσφέρει πληροφορίες για μια πτυχή του ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ελλήνων.

Η αρχαία ελληνική οχυρωματική και ειδικότερα, οι οχυρώσεις του ελληνικού κόσμου της πρώιμης εποχής του σιδήρου απασχόλησε την Δούριου (Δούριου, 2018). Τους πρώιμους ιστορικούς χρόνους, η οικιστική και η κοινωνικοπολιτική υπόσταση των πόλεων-κρατών οδήγησε στην ανάπτυξη της αστικής οχυρωματικής τεχνικής. Μέσα από την εξέταση των οχυρωματικών καταλοίπων της εποχής, επιδιώκεται ο εντοπισμός των ιδιαίτερων μορφολογικών και τεχνικών χαρακτηριστικών τους, του συμβολικού - ιδεολογικού χαρακτήρα τους, καθώς και η σχέση τους με τις πολεμικές πρακτικές της εποχής. Ανασυντίθεται στην ουσία, το πρότυπο της οχυρωματικής οργάνωσης των αρχαίων ελληνικών κοινωνιών σε συνάρτηση με το κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο της εποχής.

Στον κατάλογο των εξεταζόμενων οχυρωμένων θέσεων, αναφέρονται γεωπολιτικές πληροφορίες και άλλες σχετικά με την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική και την ιστορική εξέλιξη κάθε περιοχής. Ακολουθεί ανάλυση των τεχνικών και μορφολογικών χαρακτηριστικών των οχυρώσεων, ενώ γίνεται προσπάθεια ένταξής τους σε ειδικές κατηγορίες αναλόγως του ρόλου τους και του σκοπού δημιουργίας τους. Στη συνέχεια, βάσει ανθρωπολογικών προσεγγίσεων επιχειρείται εξέταση των συμβολικών και ιδεολογικών προεκτάσεων των οχυρωματικών περιβόλων, όπως και αξιοποίηση των πληροφοριών τόσο από τις γραμματειακές πηγές όσο και από την εικονιστική τέχνη. Ακολουθεί η ανίχνευση της σχέσης των οχυρώσεων με τις πολεμικές τακτικές της εποχής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από τη μελέτη των διατριβών και των μονογραφιών των τελευταίων δύο δεκαετιών, φαίνεται το αμείωτο ενδιαφέρον των ερευνητών για την Αρχαία Ελλάδα. Οι τομείς που περισσότερο απασχόλησαν τους μελετητές είναι οι επιστήμες και η αρχαία ελληνική λογοτεχνία, καθώς και η θρησκεία. Ιδιαίτερα, πολλές μελέτες και έρευνες έχουν υλοποιηθεί σε σχέση με τα αρχαία ελληνικά μνημεία, μιας και τα ευρήματα των ανασκαφών εμπλουτίζονται συνεχώς με το πέρασμα του καιρού.

Ειδικότερα, στην παρούσα διατριβή παρουσιάστηκαν μελέτες για τα αρχαία φρούρια και οχυρώσεις, αρχαίες επιγραφές, λατομεία, νεκροταφεία, για αρχαίες πόλεις και μνημεία που βρέθηκαν σε αυτές (αρχαία Τροιζήν, αρχαία Κυδωνία, Έδεσσα, Κέρκυρα κ.α.). Άλλες πάλι μονογραφίες είχαν ως αντικείμενο τον τρόπο άσκησης της ιατρικής κατά την αρχαιότητα, την αντιμετώπιση και θεραπεία των τραυμάτων. Σε άλλες παρουσιάζονται τεκμήρια για την αγροτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων και άλλα θέματα της κοινωνίας και του καθημερινού βίου τους, ενώ αλλού εξετάζονται ζητήματα θρησκείας, ερμηνείας της μαγείας και των υπερφυσικών φαινομένων, της επίδρασης των χρησμών ως προς την εδραίωση των αρχαίων Ολυμπιακών αγώνων. Άλλα θέματα φιλοσοφίας και πολιτικής απασχόλησαν άλλες μελέτες, ενώ όλες οι εκφάνσεις της λογοτεχνίας (ποίηση, δράμα κ.α.) είναι πάντοτε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος.

Εν κατακλείδι, επιβεβαιώνεται το ενεργό ενδιαφέρον των μελετητών και ερευνητών για την αρχαία Ελλάδα, καθώς δε σταματούν να έρχονται στο φως νέα στοιχεία και κάθε επιπλέον γνώση για τους αρχαίους προγόνους συμβάλλει αδιαμφισβήτητα στη σημερινή ζωή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αδαμίδη, Φ. (2004). *«Πρόσληψη και χρήση δραματικών στοιχείων στο αρχαίο ελληνικό μυθιστόρημα με έμφαση στον Ηλιόδωρο και τον Αχιλλέα Τάτιο»*.
- Αλεξανδρόπουλος, Χρ. (2006). *«Η τραυματολογία στην αρχαία Ελλάδα»*.
- Αναστασίου, Μ. (2014). *«Ο Μηχανισμός των Αντικυθήρων: Αστρονομία και τεχνολογία στην αρχαία Ελλάδα»*.
- Αστυρακάκη, Ε. (2010). *«Ερμηνευτική προσέγγιση της αναισθησίας, του ύπνου και του πόνου στην αρχαία Ελλάδα: Μαρτυρίες αρχαίων συγγραφέων»*.
- Βαβούρας, Η. (2011). *«Ο πολιτικός ανήρ στην αρχαία Ελλάδα: Οι φιλοσοφικές καταβολές της πολιτικής πράξης»*.
- Βαγενά, Χ. (2010). *«Το όνειρο στην αρχαία ελληνική τραγωδία»*.
- Βακούλης, Θ. (2000). *«Λατομεία μαρμάρου στην αρχαία Μακεδονία και προσδιορισμός προέλευσης μαρμάρινων έργων»*.
- Βασιλείου, Ε. (2007). *«Ερμηνευτική διερεύνηση του αστρονομικού προσανατολισμού προϊστορικών, αρχαίων και βυζαντινών μνημείων της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, μέσω αρχαιολογικών, ιστορικών, θρησκευολογικών και μυθολογικών πηγών»*.
- Βασιλειάδου, Ι. (2010). *«Αρχαιολογικά τεκμήρια για την αγροτική ζωή από την αρχαία Πιερία»*.
- Βασιλοπούλου, Ε. (2003). *«Το παιδί και το παιχνίδι στην αρχαία ελληνική τέχνη»*.
- Βλαβογιλάκης, Α. (2020). *«Πειραματική αρχαιολογία και αρχαία ελληνική μνημειακή ζωγραφική. Τεχνικές νωπογραφίας και η περίπτωση του τάφου της Περσεφόνης στη Μεγάλη Τούμπα της Βεργίνας»*.
- Βράκας, Α. (2002). *«Η μορφή του Νεοπτόλεμου στην Αρχαία Ελληνική Ποίηση ως τα τέλη του 5^{ου} αι. π.Χ., με έμφαση στον Πίνδαρο και στην Τραγωδία»*.
- Γακοπούλου, Κ. (2008). *«Θέατρο και μεταθέατρο. Θέσεις και αντι-θέσεις πάνω στην ερμηνεία της αρχαίας τραγωδίας»*.
- Γιαννάκη, Σ. (2003). *«Η επίδραση των αθλητικών χρησμών του μαντείου των Δελφών στην εδραίωση και ανάπτυξη των αρχαίων Ολυμπιακών αγώνων»*.

- Γιαννίκου, Μ.Γ. (2010). «*Η Σαπφώ στην αρχαία ελληνική και βυζαντινή λογοτεχνία*».
- Γιαννοπούλου, Μ. (2014). «*Αρχαία Τροιζήν: Τα νεκροταφεία. Συμβολή στη μελέτη της τοπογραφίας της αρχαίας πόλεως*».
- Γιωτοπούλου, Δ. (2012). «*Η μορφή της Κασσάνδρας στην αρχαία ελληνική και νεοελληνική λογοτεχνία*».
- Δέλιος, Α. (2012). «*Το κληρονομικό δίκαιο στην αρχαία Αθήνα μέσα από τους λόγους του Ισαίου*».
- Δούριου, Ευ. (2018). «*Οχυρώσεις γεωμετρικών και αρχαϊκών χρόνων στην αρχαία Ελλάδα*».
- Δώσσας, Α. (2008). «*Η θέση του Ξένου στο Μύθο. Το παράδειγμα της Αρχαίας Ελληνικής Μυθολογίας και οι Διαπολιτισμικές προεκτάσεις*».
- Θέμου, Α. (2014). «*Απόρρητοι επιγραφαί. Αρχαίες ελληνικές ερωτικές επιγραφές*».
- Θωμάς, Γ. (2009). «*Αρχαίες οχυρώσεις στην Κεφαλλονιά. Συμβολή στη μελέτη των αρχαίων λιθοδόμων*».
- Κακαβελάκη, Α. (2018). «*Η έννοια του πνεύματος κατά την αρχαία και τη βυζαντινή περίοδο*».
- Κακαμανούδης, Α. (2017). «*Οργάνωση των χώρων ταφής στην αρχαία Μακεδονία. Από την πρώιμη εποχή του σιδήρου έως την ελληνιστική περίοδο*».
- Κεραμάρη, Ε. (2019). «*Η ενδυμασία στην αρχαία κωμωδία: εξέλιξη, κωμική χρήση και σκηνική λειτουργία. Μια χαρακτηριστική προσέγγιση*».
- Καρέλλη, Δ. (2018). «*Το μοτίβο της ασυλίας στην αρχαία ελληνική τραγωδία και η αποτύπωσή του στην αγγειογραφία της κλασικής εποχής*».
- Κονσολάκη, Ε. (2011). «*Τραύμα κεφαλής και τραχήλου στην αρχαία Ελλάδα*».
- Κουκουβού, Α. (2010). «*Λατομεία πορώδους λίθου στην περιοχή της αρχαίας Βοιωτίας. Μελέτη για τη λατομία οικοδομικού λίθου στην αρχαιότητα*».
- Κουτσούκος, Μ. (2007). «*Ο αγροτικός τομέας στην αρχαία Ελλάδα. Εξέλιξη και ανάπτυξη*».
- Κυριακίδου, Ν. (2010). «*Η ειρηνική τριάδα του Αριστοφάνη: Αχαρνείς, Ειρήνη, Λυσιστράτη*».

- Λαμπάκη, Α. (2013). «*Τα αρχαία ελληνικά θέατρα ως χώρος ίδρυσης γλυπτών και μαρμάρων*».
- Λαμπροπούλου, Ε. (2016). «*Ο Οδυσσεάς στο αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό δράμα*».
- Λεβέντη, Μ. (2016). «*Ο γάμος του Πηλέα και της Θέτιδας στην ποίηση μέχρι την ελληνιστική εποχή*».
- Λιουδάκης, Δ. (2014). «*Η φιλοσοφία της γεωμετρίας στην αρχαία Ελλάδα και η συμβολή της στην εξέλιξη των μαθηματικών*».
- Μαλιγιάννη, Β. (2006). «*Αποτελεσματική διαχείριση της εκπαίδευσης: από την αρχαία στη σύγχρονη Ελλάδα*».
- Μάλλιος, Γ. (2011). «*Μύθος και ιστορία. Η περίπτωση της αρχαίας Μακεδονίας*».
- Μάνδαλου, Β. (2019). «*Τα αιτήματα ως γλωσσική πράξη στην αρχαία ελληνική τραγωδία: μια συγκριτική μελέτη με πραγματολογικές διαστάσεις*».
- Μαρινάκης, Ε. (2018). «*Θεοί και ήρωες στα νομίσματα της αρχαίας Κρήτης: Εικονογραφικά πρότυπα, συμβολισμοί, αγαλαματικοί τύποι. 5^{ος} αι. π.Χ. - 2^{ος} αι. π.Χ.*».
- Μήλιου, Τ. (2016). «*Το κλέος στα ομηρικά έπη και στους λυρικούς ποιητές*».
- Μηλιώτη-Δράκου, Α. (2013). «*Το αρχαίο φρούριο των Αιγισθέων. Ζητήματα τυπολογίας, μορφολογίας και οικοδομικής της οχύρωσης του 4^{ου} π.Χ. αιώνα*».
- Μουλλού, Δ. (2010). «*Τεχνητός φωτισμός στην αρχαία Ελλάδα*».
- Μπαλάσκας, Β. (2000). «*Η εσωτερική λογική της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας*».
- Μποτσάκης, Δ. (2013). «*Περιβαλλοντικές αναπαραστάσεις στην αρχαία Ελλάδα*».
- Νίκου, Ι. (2019). «*Αρχαία ιερά υπερτοπικού χαρακτήρα στο Αιγαίο*».
- Νοταράς, Σ. (2004). «*Το αρχαίο άθλημα του δίσκου*».
- Νταμπακάκης, Χρ. (2012). «*Δίκαιο και τραγωδία. Συγκριτική θεώρηση των περί δικαίου αντιλήψεων των τριών τραγικών και οι σύγχρονες προεκτάσεις της*».
- Ντότσικα, Α. (2014). «*Αλήθεια της νόησης ή αλήθεια των πραγμάτων: η ερμηνεία του «Περί ψυχής» στην αρχαία υπομνηματιστική παράδοση*».
- Οικονόμου, Α. (2012). «*Μελέτη αρχαίων υάλων και εφυαλωμάτων του ελλαδικού χώρου*».

- Πανάγου, Τ.Μ. (2010). «*Η σφράγιση των αρχαίων ελληνικών εμπορικών αμφορέων. Κέντρα παραγωγής και συνθετική αξιολόγηση*».
- Πάνου, Ε. (2016). «*Μετρήσεις χρόνου και σχετικά αστρονομικά όργανα στην ελληνική αρχαιότητα: Το ρολόι του Ανδρόνικου Κυρρήστου (Πύργος των ανέμων) και άλλα αρχαία ηλιακά ρολόγια*».
- Παπαδοπούλου, Ε. (2016). «*Μορφές σιωπής στο Ευριπίδειο δράμα*».
- Παπαντωνόπουλος, Κ. (2000). «*Αρχαία μνημεία υπό σεισμική δράση*».
- Παναγιωτοπούλου, Μ. (2015). «*Το υπόρρημα στον αρχαϊκό λυρισμό και στο αρχαίο δράμα: ειδολογική και θεματική προσέγγιση*».
- Παππάς, Θ. (2019). «*Αριστοφάνης. Ο ποιητής και το έργο του*».
- Παππάς, Π. (2007). «*Η πολιτική φιλοσοφία της εκπαίδευσης στην αρχαία Αθήνα*».
- Πετράκης, Μ. (2020). «*Η μάχαιρα στην αρχαία ελληνική λατρεία. Τα ευρήματα από το ιερό του Διός Παρνησίου*».
- Πετρουνάκος, Σπ. (2009). «*Οι επιγραφές του θεάτρου της πόλης της αρχαίας Επιδαύρου*».
- Πορφυριάδου, Α. (2008). «*Εισαγωγή και εξέλιξη των φυσικών μέσων αποκατάστασης ασθενών στην Αρχαία Ελλάδα*».
- Πρέντζας, Κ. (2013). «*Πολιτικοί θεσμοί της αρχαίας Θεσσαλίας*».
- Προσκυνητοπούλου, Ρ. (2001). «*Η αρχαία πόλις της Επιδαύρου. Διαχρονική επισκόπηση: αρχαιολογικά ευρήματα και ιστορικές μαρτυρίες*».
- Προύτζου, Μ. (2007). «*Αριστοτέλης: Μίμηση και τραγωδία*».
- Ραυτοπούλου, Μ. (2005). «*Η σύνθεση στην Αρχαία Ελληνική: Τα ρηματικά σύνθετα στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια*».
- Σπυροπούλου, Ε. (2013). «*Μόρος γυναικών στα αρχαία ελληνικά επιγράμματα*».
- Σταμουλάκη, Ου. (2009). «*Φιλία και έρωτας στην αρχαία Ελλάδα μέσα από τους διαλόγους του Πλάτωνα Λύσις, Συμπόσιο, Φαίδρος*».
- Στρεπελιά, Ι. (2013). «*Μαγεία, μάγοι και υπερφυσικά φαινόμενα στο αρχαίο ελληνικό μυθιστόρημα*».

- Τερζής, Γ. (2009). *«Ο ασκός στην αρχαία Ελλάδα: κατάλοιπα, μαρτυρίες, εικονογραφία, νεότερη παράδοση. Μια διαθεματική προσέγγιση του αρχαίου ελληνικού βίου».*
- Τζανακάκη, Κ. (2016). *«Η αρχαία Κυδωνία. Η φυσιογνωμία της πόλης από την ίδρυσή της έως το β' μισό του 4^{ου} αιώνα π.Χ.».*
- Τσάλτα, Σ. (2007). *«Η γνώση στην τραγωδία και ειδικότερα στο έργο του Σοφοκλή».*
- Τσουλογιάννης, Ι.Π. (2007). *«Η Ιατρική στην αρχαία Σπάρτη».*
- Φαρακλός, Γ. (2003). *«Αρχαίες Μιλησιακές ιστορίες».*
- Φαρμάκης, Δ. (2009). *«Αρχαία ελληνική σοφιστική: Ο τόπος του κοινωνικοπολιτικού».*
- Φίλης, Ι. (2016). *«Η Κέρκυρα στην αρχαία ελληνική ιστοριογραφία».*
- Φλόκα, Ε. (2011). *«Μήδεια και Ιάσων: Μύθος και Ετυμολογία στην αρχαία Ελληνική ποίηση».*
- Φουρναράκης, Φ. (2005). *«Μια νέα ερμηνεία της γεωμετρικής ανάλυσης των αρχαίων Ελλήνων και μια νέα θεώρηση των Δεδομένων του Ευκλείδη, υπό το φως της διάκρισης μεταξύ των μαθηματικών όρων «δοθέν» και «δεδομένον».*
- Χατζηδάκη, Ν.Α. (2019). *«Τα μαθηματικά αντικείμενα ως αυθύπαρκτα όντα του κόσμου των ιδεών και ως εργαλεία των επιστημών, εις την αρχαίαν ελληνική πόλιν, από τους προσωκρατικούς έως τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη».*
- Χατζής, Α. (2018). *«Τα σκηνικά αντικείμενα στην αρχαία ελληνική τραγωδία».*
- Χατζόπουλος, Χ. (2012). *«Τα ιερά των χθόνιων θεοτήτων στην αρχαία Ελλάδα».*
- Χρηστινίδης, Γ. (2010). *«Ο Αίας και η Διηάνειρα σε αναζήτηση ταυτότητας. Ο αυτόχειρ θάνατος ως μέσο κατοχύρωσης του προσώπου στο αρχαίο ελληνικό δράμα».*
- Χρυσοστόμου, Α. (2000). *«Αρχαία Έδεσσα. Τα νεκροταφεία».*
- Ψυχογιού, Ε. (2001). *«Προσωνύμια και χαρακτηρισμοί Αθηναίων πολιτικών του 5^{ου} και 4^{ου} αι. π.Χ.».*